UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE:

REFLEXE MINULOSTI V MEZINÁRODNÍCH VZTAZÍCH: KAUZA SVATYNĚ JASUKUNI V JAPONSKO-ČÍNSKÝCH VZTAZÍCH

Lukáš Kraus
Konzultant: JUDr.PhDr.Tomáš Karásek
Praha 2007

Čestné prohlášení:

Práci jsem zpracoval samostatně, uvedl v ní
všechny zdroje, s nimiž jsem pracoval, a v textu jsem řádně vyznačil jejich použití:

Lukáš Kraus, v. r.

OBSAH

ÚVOD

1. JAPONSKO-ČÍNSKÝ KONFLIKT.....7-9

2. REFLEXE JAPONSKÉ AGRESE V POVÁLEČNÉM OBDOBÍ

2.1 Bezprostřední poválečná situace.....9-11

2.2 Japonsko-čínské vztahy ve světle válečných zážitků a jejich reflexe....11-14

3. IDEOVÉ POZADÍ VZNIKU SVATYNĚ JASUKUNI.....15-20

4. ZMĚNA POSTAVENÍ SVATYNĚ.....20-21

4.1 Společnost truchlících rodin a další organizace spřízněné se Svatyní Jasukuni.....21-25

4.2 Návštěvy Svatyně Jasukuni japonským premiérem.....25-26

5. VÁLEČNÍ ZLOČINCI A SVATYNĚ JASUKUNI

5.1 Kritéria pro pochování.....27-28

5.2 Pochování válečných zločinců.....28-31

6. PREMIÉR KOIZUMI A ZHORŠENÍ JAPONSKO-ČÍNSKÝCH VZTAHŮ.....31-37

6.1 Japonsko a reflexe minulosti ve světle návštěv Svatyně Jasukuni.....37-41

6.2 Čína a její kritika.....41-42

ZÁVĚR

SUMMARY

LITERATURA

ÚVOD

Každý stát se více či méně úspěšně vyrovnává s dědictvím minulosti, se svými dějinami. Zvláštní výzva pak čeká na ty země, které se výrazně negativním způsobem zapsaly svým jednáním do historie zemí jiných. I v českém prostředí hojně užívaný termín „vyrovnání se s minulostí" má mnoho nejrůznějších podob, zasahujících nejrůznější sféry společnosti. Reflexe problematické minulosti jednotlivcem či kolektivem vždy zákonitě přináší téma viny. A jak už německý filozof Karl Jaspers napsal v případě Německa, vina samotná má několik druhů, jež však navzájem spolu souvisejí. Ve své práci Otázka viny rozlišil vinu kriminální (individuální či kolektivní forma viny v podobě zločinu, trestaná soudem), politickou (kolektivní vina spojená s ideologií), morální a nakonec vinu metafyzickou, jíž vnímá jako *„existující solidaritu mezi lidmi, v jejímž důsledku je každý spoluodpovědný za všechno bezpráví a všechnu nespravedlnost na světě, zvláště za zločiny, k nimž dochází v jeho přítomnosti nebo s jeho vědomím."*[1]

Problematiku minulosti lze mj. nahlížet ze dvou hledisek – jednak jako vnitrostátní, celospolečenskou reflexi časů minulých a jednak jako reflexi minulosti v mezinárodních vztazích, kde se řeší otázky typu: „Překáží nevyřešená minulost rozvíjení vzájemných vztahů mezi danými státy?" „Jaký má na ně vliv?"

Tyto otázky jsou klíčové pro tuto práci, jež se zabývá rolí náhledu na kontroverzní minulost –konkrétně na japonskou agresivní válečnou politiku v Číně - v současných japonsko-čínských vztazích, jak ji lze demonstrovat na kauze šintoistické Svatyně Jasukuni,. Japonsko ve 30. letech 20. století rozpoutalo (nejen) v Číně konflikt, jenž měl za následek milióny mrtvých a zasetou nenávist. Jako každý stát s temným dědictvím minulosti se k této skutečnosti muselo Japonsko po válce postavit a zodpovídat se z ní. S tím souvisela i redefinice japonské pozice v mezinárodních vztazích. Ta do značné části souvisela se závislostí Japonska na těsném spojenectví se Spojenými státy. Hlavní otázkou, kterou chci v práci zodpovědět, je: Jak ovlivňuje reflexe minulosti v podobě problému Svatyně Jasukuni vztahy mezi Čínou a Japonskem?

Pro zkoumání úlohy minulosti v japonsko-čínských vztazích jsem si zvolil problém velmi kontroverzní Svatyně Jasukuni, kde jsou pochováni všichni, kdo aktivně bojovali ve válce za císaře, včetně některých válečných zločinců. Otázka Jasukuni, dle mého názoru, nejlépe ukazuje, jakým způsobem byla po válce v Japonsku řešena reflexe viny, jak uvnitř, tak

---

[1] JASPERS, K. *Otázka viny*. Praha: Mladá fronta, 1991. s. 8

mezinárodně. Vedle toho jen stručně zmíním související kontroverze spojené s vydáním sporných japonských učebnic dějepisu, které vyvolávají v Číně protesty pro zlehčování japonské role ve válce. Nicméně pro rozsáhlost tohoto problému jsem se rozhodl věnovat „učebnicím" jinou, pravděpodobně magisterskou práci.

Co se týče struktury této práce, začátek bude věnován stručnému nástinu japonské agrese v Číně. Dané události jsou čínskými představiteli hojně připomínány, proto je podle mého názoru nutné popsat, v čem spočívá vina Japonska. Poté se dostanu k bezprostřední poválečné situaci a opatřením, ke kterým pod vedením americké okupační správy v Japonsku došlo za účelem demokratizace a vypořádáním se s nedávnou minulostí. Tehdy došlo k opravdu zásadním změnám, jež natrvalo ovlivnily poválečné uspořádání Japonska. Dále se dotknu mezinárodních vztahů Japonska a Číny v kontextu studené války a prvním náznakům ozvěn minulosti ve vzájemných vztazích. Právě v polovině 80. let se poprvé výrazně objevil problém návštěv Svatyně Jasukuni japonským premiérem. Tímto začíná další část práce, která se věnuje samotné Svatyni. Pro její pochopení je důležité znát myšlenkové pozadí jejího vzniku, který byl silně vázán na prosazování státní ideologie. Tomu bude věnován dostatečný prostor. Následně se budu zabývat změnou postavení Svatyně v poválečném období, tedy po roce 1945. Jelikož stát ji tehdy přestal financovat, začaly se kolem ní objevovat různé zájmové, spřízněné organizace, o nichž bude také řeč. Poté dojde na otázku vztahu vlády, přesněji premiéra a jeho návštěv, ke Svatyni. Následuje zřejmě nejdůležitější část, jež osvětlí značnou část kontroverze Svatyně, a to pochování válečných zločinců třídy A. Otázky mezinárodního ohlasu, především v Číně, budou následovat hlavně v souvislosti s návštěvami Svatyně premiérem Koizumim. Uvedu hlavní názory, které Čína vyslovila v reakci na návštěvy Svatyně, a samozřejmě i reakce japonských představitelů. Zde tedy půjde o konkrétní situaci, kdy bude reflexe minulosti diskutována v kontextu současných vztahů mezi Japonskem a Čínou. V závěrečné části se pak budu zabývat názory na to, do jaké míry je „karta minulosti" opravdu určujícím vlivem na vzájemné vztahy obou asijských zemí.

Při psaní této práce jsem čerpal z několika zdrojů. Jelikož téma Jasukuni není v českém prostředí téměř vůbec zpracované, obrátil jsem se na zahraniční studie v anglickém jazyce, stejně tak jsem využil anglické, menšinově i japonské, odborné i novinové články ze zahraničních databází či serverů. Jinak co se týče dějin Japonska, využil jsem monografické publikace vydané i v češtině. K tomu jsem navštěvoval přednášky Ing. Jana Sýkory, M.A., Ph.D. o japonské společnosti na FF UK, které mi daly mnohé cenné informace o zdrojích japonské identity. Vedle toho jsem konzultoval literaturu u

Mgr. Davida Labuse, Ph.D., taktéž z japonských studií FF UK. V neposlední řadě mi k vzácným poznatkům sloužil kurs pana Takašiho Hosody s názvem *Security Issues in Japan and the Far Eastern Area* a přednáška prof. Koičiró Macudy z Rikkyo University s názvem *Yasukuni Issue and Education: A View on Contemporary Japanese Nationalism*.

1. JAPONSKO-ČÍNSKÝ KONFLIKT

Japonsko získalo po úspěšných reformách Meidži takové sebevědomí, že se postupně snažilo o rozšíření své moci mimo své území. Prvotním zájmem Japonska bylo zajištění si výhodného postavení v Číně. Roku 1914 vstoupilo Japonsko jako britský spojenec do I. světové války. Třebaže se zapojilo do vojenských operací jen v minimální míře, zabralo německé koloniální državy ve východní Asii a Tichomoří - záliv Ťiao-čou a přístav Čching-tao na jihu Šan-tungu. Následující rok předložilo Číně tzv. Jedenadvacet požadavků za účelem posílení svých pozic v Mandžusku, které získalo v rusko-japonské válce, a zajištění dalších výhod v Číně. V prvních čtrnácti bodech se jednalo o uznání nově získaných pozic na Šan-tungském poloostrově, o přiznání nových koncesí v Mandžusku a Vnitřním Mongolsku a řadu dalších výhod. Posledních sedm požadavků, které však čínská strana úspěšně odmítla, obsahovalo nadstandardně rozsáhlé pravomoci zasahovat do vnitřních záležitostí země, jako například *„právo vysílat do Číny své vojenské, politické a ekonomické poradce a zřizovat ve vybraných městech smíšenou japonsko-čínskou policii."*[2]

Pro 20. léta 20. století je příznačný relativní klid a zahraniční politika Japonska se omezuje spíše na uzavírání ekonomických dohod s Čínou. Nicméně v důsledku světové hospodářské krize a neustálých sporů japonských parlamentních stran došlo k nárůstu vlivu sil, které nepřály demokracii. Ty zpochybňovaly smysl demokratického režimu a prosazovaly zapojení armády do vnitrostátních záležitostí. Usilovaly o vytvoření samostatné japonské říše, která by byla nezávislá na světové ekonomice, tedy chtěly *„imperiální hospodářství, jež by zajistilo životní úroveň všech."*[3]

Motivem militaristů k expanzi se staly snahy čínských nacionalistů o sjednocení celé Číny. Aby k tomu nedošlo a Japonsko si zajistilo své pozice v Mandžusku, byl 18. září 1931 zinscenován pumový atentát na trať Jihomandžuské dráhy nedaleko Severních kasáren v Mukdenu. Okamžitě poté Japonci napadli čínské divize umístěné v kasárnách. Na začátku roku 1932 byl vyhlášen nezávislý stát Mandžukuo, do jehož čela byl dosazen poslední čínský císař Pchu I. V roce 1933 už *„japonská armáda okupovala téměř 2000 kilometrů čtverečních Vnitřního Mongolska."*[4]

---

[2] REISCHAUER, Edwin O.; CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: NLN, 2000. s. 229 ISBN 80-7106-391-6.
[3] REISCHAUER, E. – CRAIG, A., s. 240
[4] SKŘIVAN, Aleš. *Japonská válka 1931 – 1945*. Praha: Libri, 1997. s. 74 ISBN 80-85983-28-1.

Japonsko se obávalo postupu Sovětského svazu, a proto si chtělo zajistit na kontinentu výhodné postavení. Přípravy japonského vpádu do vlastní Číny byly zahájeny již v r. 1935. Záminkou k samotné agresi se stala provokace japonské armády 7. července 1937 u mostu Lu-kou-čchiao, blízko Tiencinu. Brzy po incidentu Japonci rozšířili své operace. Síly z Tiencinu obsadily Peking a krátce nato dorazily tři divize posil, které během července obsadily významné železniční křižovatky na severovýchodě Číny. V srpnu byl pak zahájen útok ve střední Číně. Začalo japonské tažení, jehož důsledkem bylo systematické masové vyvražďování obyvatel velkoměst - Šanghaje a Nankingu. *„Podobné masakry civilistů lidstvo v roce 1937 ještě neznalo."*[5] 12. listopadu došlo ke kapitulaci Šanghaje. Již zde se objevila nesmírná brutalita japonských vojáků.

Čínské hlavní město Nanking bylo pro japonské vedení strategickým bodem – pokud by bylo dobyto, čínská vláda by přistoupila na jakékoliv japonské požadavky. Císařský rozkaz k zahájení masivního postupu byl vydán 1. prosince. Nankingské tažení se stalo závodem ve vraždění, který nabyl té nejzrůdnější podoby. Především fanatičtí mladí důstojníci praktikovali „hry" typu *„Kdo dříve usmrtí 100 Číňanů?"*[6] Cestou k Nankingu Japonci pronikli do menšího města Su-čou, kde po celé dny vraždili, drancovali, zapalovali starobylé pamětihodnosti a odvlékali tisíce Číňanek do nevěstinců. *„Počet obyvatel města se následkem přepadení snížil ze 350 000 na méně než 500."*[7] 12. prosince byly proraženy hradby a Nanking padl. Zajatci byli pro Japonce zátěží, kterou nemohli živit, proto byla přikázána jejich masová likvidace. 15. prosince byly tisíce čínských vojáků shromážděny na opuštěných náměstích, připoutáni k sobě navzájem a hnáni na břehy řeky Jang-c'. V noci byly rozpoutány popravy. Rozběsnění japonští vojáci cvičili na zajatcích bodákové útoky či stínání samurajskými meči. Znetvořená těla pak byla vršena na hromady, polita benzínem a spalována. Při největší hromadné popravě bylo zavražděno sedmapadesát tisíc civilistů a vojáků.

15. prosince obrátili Japonci též pozornost k ženám. Zahájili masové znásilňování bez ohledu na věku žen. *„Armáda oficiálně postavila znásilňování nepřátelských žen mimo zákon. V japonské vojenské tradici a ve zvykovém právu však bylo zakořeněno tak hluboce, že nikdo toto nařízení nebral vážně."*[8] Ženy byly připoutány k postelím a znásilňovány patnáct až dvacetkrát za sebou. Orgiím se oddávali i vyšší důstojníci. Někteří z nich

---

[5] SKŘIVAN, Aleš, s. 129
[6] tamtéž, s. 131
[7] EDGERTON, Robert B. *Válečníci vycházejícího slunce: Historie japonského válečnictví*. Praha: BB art, 2002. s. 215 ISBN 80-7257-730-1.
[8] CHANGOVÁ, Iris. *Nankingský masakr*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 45 ISBN 80-240-0293-0.

nejenže pobízeli vojáky k organizovanému znásilňování, ale také upozorňovali na likvidaci obětí, aby tak odstranili důkaz zločinu. Obludnost masakru dotváří i chování vojáků, kteří propichovali mimina bodákem a ještě živá je házeli do hrnců s vařící vodou. Japonci nacházeli též sadistické uspokojení v tom, že nutili Číňany k incestu –*„otcové museli znásilňovat vlastní dcery, bratři své sestry, synové matky. Kdo odmítl, byl usmrcen.“*[9] Za několik měsíců v Nankingu japonští vojáci zmasakrovali či znásilnili na tři sta tisíc lidí.

3. listopadu vyhlásil japonský předseda vlády Konoe ustavení japonského Nového pořádku ve Východní Asii. Japonci se obrátili na Čankajškova politického rivala, bývalého vysokého činitele kuomitangské armády Wang Ťing-weje, jenž použil *„projaponské spisy zakladatele nacionalistického hnutí Sunjatsena a v březnu 1940 přijal funkci předsedy loutkové vlády v Nankingu.“*[10]

Vedle masakru v Nankingu je třeba ještě zmínit události, které následovaly po náletech bombardérů B-25 (pod vedením plukovníka Jamese Doolittla) na Tokio v dubnu 1942. Japonské velení bylo popuzeno pomocí, kterou poskytli obyvatelé okupované Číny posádkám letounů, a začalo se mstít. 100 000 japonských vojáků začalo pustošit vše, co jim stálo v cestě. Zabíjeli civilisty i plynem a prováděli pokusy s biologickými zbraněmi. Mnoho Číňanů *„zemřelo na antrax, tyfus, dýmějový mor, choleru a jiné nemoci, jejichž účinek na lidský organismus zkoumala v Mandžukuu neslavně proslulá Jednotka 731.“*[11] Zahynulo 250 000 čínských civilistů.

Pojmem japonská agrese v Číně tedy hlavně chápu agresivní politiku Japonska v Číně v letech 1931 a 1932, především však období 1937 až 1945.

2. REFLEXE JAPONSKÉ AGRESE V POVÁLEČNÉM OBDOBÍ

2.1 Bezprostřední poválečná situace

15. srpna 1945 bylo možné slyšet poprvé z radia slova císaře Hirohita, kterými byli zároveň obyvatelé země vycházejícího Slunce vyzváni „snést nesnesitelné“ a kapitulovat. Po dvou atomových bombách shozených na Hirošimu a Nagasaki, zničujících náletech, absenci přísunu surovin a obklíčení spojenců ze všech stran bylo Japonsko pokořeno. 2. září 1945 byla podepsána bezpodmínečná kapitulace Japonska a následně začala působit převážně americká okupační správa v čele s generálem Douglasem MacArthurem.

[9] CHANGOVÁ, Iris, s. 84
[10] REISCHAUER, E. – CRAIG, A., s. 250
[11] EDGERTON, Robert B., s. 236

Američané byli přesvědčeni, že posílením demokratických rysů Japonska do budoucna zabrání další možné agresi. Zároveň bylo Japonsko strategickým bodem pro *„americké pozice ve studené válce se Sovětským svazem, která se rychle šířila z Evropy do Asie."*[12]

Významným krokem, reflektujícím japonskou agresi a to, co k ní vedlo, bylo přijetí nové ústavy v roce 1947, jíž se Japonsko stalo skutečným parlamentním státem. Klíčové ustanovení, které zakotvilo v Japonsku dodnes silný pacifismus, lze nalézt v článku 9: *„Srdečně usilujíce o mezinárodní mír, založený na spravedlnosti a řádu, japonský lid se navždy zříká války jako suverénního práva národa a hrozby či užití síly jako prostředků k urovnávání mezinárodních sporů. Aby byl dosažen cíl v předcházejícím odstavci, pozemní, mořské a vzdušné síly, stejně tak jako jiné válečné prostředky nebudou nikdy zřízeny. Právo na vyhlášení válečného stavu nebude nikdy uznáno."*[13] V praxi skutečně došlo k likvidaci orgánů japonského militarismu. Armáda byla demobilizována a polovojenské a ultranacionalistické organizace byly rozpuštěny.

Ústavně byl také zaručen široký katalog lidských práv a svobod. Právo shromažďovací, svoboda tisku, volební právo a další práva tedy již nemohla být garantována jen v mezích zákona. Císař byl sice v nové ústavě zachován, nicméně ztratil veškeré pravomoci spojené s vládou. Jak uvádí článek 1 ústavy: *„Císař je symbolem státu a jednoty lidu, jehož postavení je odvozeno od vůle lidu, jemuž náleží svrchovaná moc."*[14] Zřeknutí se božského původu císařem Hirohitem a následné ustanovení v článku 1 bylo velkým zlomem v šintoistické tradici. Samotné náboženství šintó, jež bylo zneužito pro podporu nacionalismu, bylo odděleno od státu. Klíčová ustanovení, vypovídající o vztahu státu a náboženství, jsou jednak v článku 20 (*„Svoboda náboženství je zaručena všem. Žádná náboženská organizace nesmí mít žádná privilegia od státu, ani nemůže být nositelem politické pravomoci. Nikdo nesmí být nucen účastnit se jakéhokoliv náboženského aktu, oslavy, obřadu či úkonu. Stát a jeho orgány se musí zdržet náboženské výchovy či jiné náboženské činnosti."*[15]), jednak v článku 89 (*„Žádné státní peníze či jiný majetek nesmí být vydány či přiděleny k užití, prospěchu či údržbě jakékoliv náboženské instituce či asociace, nebo pro charitativní, vzdělávací či dobročinné aktivity, které nejsou pod kontrolou veřejné moci."*[16]).

---

[12] REISCHAUER, E. – CRAIG, A., s. 270

[13] *Japonská ústava*
Dostupné z WWW: <http://www.sangiin.go.jp/eng/law/index.htm>, 1.4.2007.

[14] tamtéž

[15] tamtéž

[16] tamtéž

Dodnes pak vyvolává spory Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný Východ (nebo také Tokijský proces) svolaný 3. května roku 1946. Tribunál stanovil hlavní tři skutkové podstaty: zločin proti míru (třída A), válečné zločiny (třída B) a zločiny proti lidskosti (třída C). Do 12. listopadu 1948 bylo odsouzeno dvacet pět hlavních vojenských či politických představitelů, tzv. válečných zločinců třídy A. Sedm z nich dostalo trest smrti, šestnáct dostalo doživotí, bývalý ministr zahraničí 25 let a diplomat Mamoru Šigemicu 7 let.[17] Je třeba také zmínit, že v několika asijských zemích s japonskou okupační zkušeností, včetně samotné Číny, se konaly další tribunály soudící zločiny japonských vojáků.[18]

Kritika Tokijského procesu vychází z procedurálních nedostatků a opírá se o argument tzv. „spravedlnosti vítězů", opomíjející zločiny spojenců. Závažnější se však zdají argumenty, poukazující na manipulaci ze strany americké správy v čele s MacArthurem, která zabránila souzení členů Jednotky 731 za účelem využití jejích bakteriologických výzkumů, a hlavně na její úspěšnou snahu o znemožnit soud císaře Hirohita spolu s dalšími členy dvora.[19] Zachování úřadu císaře mělo za účel zachovat stabilitu Japonska při provádění reforem. Nicméně právě podle Bixe byla Hirohitova imunita a jeho pokračování ve funkci formálního představitele státu příčinou omezeného trvání kritického pohledu na japonské angažmá ve válce mezi lidmi. *„Četní Japonci se přece stali jeho spoluviníky na vedení války a celý národ začal mít za to, že když nebyl volán k odpovědnosti císař, neměli by k ní být voláni ani někteří jednotlivci."*[20] O vztahu k nedávné minulosti v této době vypovídá i fakt, že po získání nezávislosti (28.4.1952) došlo k omilostnění mnohých válečných zločinců a někteří, jako byl Mamoru Šigemicu, se vrátili do vrcholné politiky.

2.2 Japonsko-čínské vztahy ve světle válečných zážitků a jejich reflexe

Mírová smlouva (bez účasti Číny a SSSR) s Japonskem byla doprovozena uzavřením smlouvy se Spojenými státy o vzájemné bezpečnosti, jež znamenala dlouhodobou záruku japonské bezpečnosti ze strany Spojených států, tzv. japonský atomový deštník.[21] Veškerá obranná politika Japonska byla konstruována v rámci této smlouvy (především ustavení Sil sebeobrany – *Self Defence Force*, SDF - v roce 1954). V polovině 50. let Japonsko

[17] BIX, Herbert P. *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002. s. 466 ISBN 80-7257-712-3.
[18] *Archiv článků China News Digest o nankingském masakru*
Dostupné z WWW: <http://archives.cnd.org/njmassacre/nj.html#CRIMES>, 1.4.2007.
[19] BIX, Herbert P., s. 470
[20] tamtéž, s. 472
[21] REISCHAUER, E. – CRAIG, A., s. 278

postupně uzavřelo dohody ohledně reparací, jež byly doprovázeny přímou zahraniční pomocí, výhodnými úvěry a bezúročnými půjčkami, a obnovilo diplomatické a obchodní styky se zeměmi Pacifického regionu.[22] I díky velkým investicím se v této oblasti stalo Japonsko vůdčí ekonomickou silou.

Vztahy s Čínskou lidovou republikou (1949) byly do značné míry ovlivněny odlišnými pozicemi obou zemí v jaderné rovnováze mezi dvěmi mocnostmi, Spojenými státy a Sovětským svazem. Spojené státy měly v Japonsku mnoho vojenských základen, jejichž možné využití se ukázalo za války v Koreji (1950 – 1953). ČLR se pojistila, a tak Součástí Čínsko-sovětské smlouvy o přátelství a spolupráci (únor 1950) bylo ustanovení, že si státy navzájem pomohou, pokud jeden z nich bude napaden Japonskem nebo jeho spojencem.[23] Přes politické rozdíly se rozvíjely vzájemné ekonomické vztahy. Po Nixonově průlomové návštěvě Číny se nově jmenovaný japonský premiér Kakuei Tanaka sešel v Pekingu se svým protějškem Čou En-lajem a 29. září 1972 podepsal smlouvu, kterou oficiálně navázal diplomatické vtahy s ČLR a uznal ji jako jedinou právoplatnou vládu Číny (Japonsko tedy uznalo, že Taiwan je nezcizitelnou součástí pevninské Číny). V podepsané smlouvě je stanoveno, že *„ačkoliv jsou společenské systémy Číny a Japonska odlišné, obě země by měly a mohou navázat mírové a přátelské vztahy"*.[24] Na mezivládním stupni se Čína vzdala nároku na válečné reparace. Došlo k výměně vyslanců, v březnu 1974 následovala dohoda o leteckém spojení, v listopadu pak námořní dohoda a v srpnu 1975 dohoda o rybolovu a další smlouvy na obchodní a kulturní bázi.

Vyjednávání o smlouvě o míru a přátelství mezi oběmi zeměmi se však zarazilo, jelikož Čína požadovala, aby se Japonsko ve smlouvě negativně vymezilo vůči Sovětskému svazu. Japonsko si však chtělo uchovat neutrální pozici v čínsko-sovětském sporu, a tak smlouvu nepodepsalo. Vše se změnilo v roce 1976, kdy zemřel Mao Ce-tung, a začala ekonomická modernizace Číny. Urovnání vztahů s Japonskem bylo v tomto případě pro Čínu zásadní. Pomohlo též, že se Japonsko více vymezilo vůči Sovětskému svazu. V dubnu 1978 sice došlo k ohrožení mírových rozhovorů sporem, který byl vyvolán narušením japonských teritoriálních vod u ostrovů Senkaku ozbrojenými čínskými loďmi, nicméně obě země zachovaly klid a 12. srpna podepsaly mírovou smlouvu s účinností od 23. října 1978.

Vláda v Pekingu byla v roce 1983 znepokojena větší orientací Spojených států na Japonsko, jehož tehdejší předseda vlády Jasuhiro Nakasone prosazoval posilování výdajů

---

[22] REISCHAUER, E. – CRAIG, A., s. 303

[23] *Conclusion of the "Sino-Soviet Treaty of Friendship, Alliance and Mutual Assistance"* Dostupné z WWW: <http://www.chinaembassy-canada.org/eng/ziliao/3602/3604/t18011.htm>, 3.4.2007.

[24] REISCHAUER, E. – CRAIG, A., s. 308

na obranu a poukazoval na nebezpečí ze strany Sovětského svazu. Čína se obávala *„možného návratu japonského militarismu"*[25]. Nicméně v souvislosti s rozhodnutím zlepšit vztahy s Reaganovou vládou čínské vedení upevnilo vztahy i s Japonskem, což bylo potvrzeno vzájemnými návštěvami obou vlád. Čína pohlížela na Japonsko jako na hlavního obchodního partnera a *„jako hlavní zdroj podpory k prosazení hospodářského rozvoje v zemi"*[26]. Navíc vojenská síla, kterou disponoval Sovětský svaz ve východní Asii na začátku 80. let, nutila Čínu a Japonsko konzultovat a pokud možno koordinovat zahraniční politiku s ohledem na kontrolu sovětského vlivu v oblasti. Společné strategické zájmy a především obrovská ekonomická spolupráce posílily vzájemné vazby mezi těmito státy. Především díky japonské pomoci se Čína postupně otevírala západním trhům.

Nicméně bylo to právě v 80. letech, konkrétně deset let po normalizaci vzájemných vztahů, kdy Čína otevřela otázku tíživé minulosti. 26. července 1982 čínská vláda oficiálně protestovala proti tomu, jak japonské ministerstvo školství revidovalo učebnice dějepisu, které používaly mnohem mírnější výrazy pro popis japonských válečných operací v Číně. Čínská vláda si stěžovala, že *„ministerstvo školství při schvalování učebnic dějepisu falšuje historii agrese japonských militaristů v Číně změnou slovních spojení, kdy se namísto „agrese proti Číně" užívá „mohutný postup v severní Číně."*[27] Dále uvedla, že *„tento postup má zřejmě za účel překroutit skutečné historické události, s čímž nelze souhlasit...čínská vláda doufá, že japonská vláda opraví chyby v učebnicích, které ministerstvo schvaluje."*[28] Došlo k nejvážnější diplomatické rozepři mezi těmito asijskými rivaly od normalizace vztahů, kde se navíc poprvé výrazněji promítl problém reflexe minulosti.

Japonská vláda reagovala s vyjádřením, že učební texty jsou psány a vydávány soukromou firmou a že ministerstvo má možnost je pouze prošetřovat. Nato kontrovali čínští představitelé tvrzením, že japonská vláda jen odvádí odpovědnost za jejich revizi na soukromý sektor a porušuje ducha uzavřených dohod mezi oběma zeměmi. Ze strany Číny došlo ke kritice vládní strany LDP, jež podle ní ponoukala ministerstvo k vyjádřením, že Čína zasahuje do vnitřních záležitostí Japonska, dále ke zrušení plánované návštěvy japonského ministra školství Ogawy a vyjádření úvah o přezkoumání přijetí nadcházející

---

[25] REISCHAUER, E. – CRAIG, A., s. 308

[26] *Country studies: Relations with China*
Dostupné z WWW: <http://www.country-studies.com/japan/relations-with-china.html>, 3.4.2007.

[27] IJIRI, Hidenori. Sino-Japanese Controversy since the 1972 Diplomatic Normalization. *The China Quarterly*. 1990, no. 124, s. 644. Dostupné z WWW: <http://links.jstor.org/sici?sici=0305-7410%28199012%290%3A124%3C639%3ASCST1D%3E2.0.CO%3B2-1>.

[28] IJIRI, Hidenori, s. 645

návštěvy japonského premiéra Suzukiho. 26. srpna pak japonská vláda vydala jednotné stanovisko (omluvný projev šéfa kabinetu Kiiči Mijazawy), které ovšem Čínu stále neuspokojovalo. Poté, co Japonsko dodalo materiály, které detailně popisovaly proces schvalování učebnic dějepisu, Čína nakonec 8. září přijala dané vysvětlení.[29]

Vysvětlení toho, proč se najednou objevil problém učebnic, které byly vydávány již několik let předtím, vidí Ijiri ve vnitropolitické situaci tehdejší Číny. Čínská vláda chtěla posílit své vztahy se Sovětským svazem. Jako obětního beránka, který posloužil jako prostředek ke kritice kapitalistických zemí, a tím posílil důvod změny orientace na SSSR, využila Čína právě Japonsko. Ijiri uvádí, že kritika Japonska jako možné militaristické mocnosti byla nástrojem, jak se distancovat od „imperialistického a kapitalistického světa". Je také zdokumentováno, že za protijaponskou kampaní stál Teng Siao-pching, reformista, který si tím chtěl udobřit konzervativní síly v Komunistické straně Číny, jež kritizovaly přílišnou otevřenost Západu.[30]

Po této události došlo k uklidnění a v roce 1984 bylo při návštěvě japonského premiéra Jasuhira Nakasoneho v Číně deklarováno, že vzájemné vztahy jsou na nejlepší úrovni. Po ekonomické stránce to platilo určitě, jelikož obchod mezi Čínou a Japonskem se tehdy vyšplhal na částku deseti miliard dolarů.[31] Zdánlivost kvality těchto vztahů se však potvrdila poté, co propukly studentské demonstrace v Číně a několik čínských představitelů proneslo rozhořčené projevy na protest proti návštěvě Svatyně Jasukuni japonským premiérem Nakasonem, která se uskutečnila, oproti dřívější praxi, 15. srpna 1985, tedy v den čtyřicátého výročí od kapitulace Japonska.[32] Nakasone byl kritizován, že jako veřejný činitel, ne jako soukromá osoba, navštívil místo, kde je pochováno vedle 2,5 miliónů padlých za války i několik válečných zločinců třídy A, a tím se pozitivně hlásí k odkazu japonských militaristů. Nakasone byl zaskočen a přestože původně plánoval založit tradici každoročních návštěv v tento den, aby uctil památku padlým za války, vydal omluvné stanovisko a v dalších letech se návštěv kontroverzní Svatyně zdržel.

Nicméně otázka Svatyně Jasukuni se později několikrát ocitla na stránkách novin. Především, a to v největší míře, za funkčního období premiéra Džuničiróa Koizumiho se návštěvy Jasukuni staly ožehavým tématem čínsko-japonských vztahů. Kde vznikl problém této Svatyně? Jaké jsou jeho kořeny? A především jaké jsou názory na jeho roli ve vztazích mezi Čínou a Japonskem? Tomu budou věnovány následující odstavce.

---

[29] IJIRI, Hidenori, s. 645
[30] tamtéž, s. 647
[31] tamtéž, s. 648
[32] tamtéž, s. 649

3. IDEOVÉ POZADÍ VZNIKU SVATYNĚ JASUKUNI

Šintoismus, z kterého vychází mýtus o stvoření japonských ostrovů, je hlavním souhrnem náboženských představ Japonska, které se vyvinuly především z pravěkého kultu přírodních sil. Šintó znamená doslovně „cesta kami". Kami může znamenat „božství", jež stálo u zrodu některé ze složek vesmíru, nebo se realizuje ve formě nějakého konkrétního přirozeného jsoucna (stromu, hory, vodopádu apod.). Lidé si od kami slibují požehnání práce, živobytí a úrody. Moc kami je silou, jež je přítomna za každou životní formou i v životě samém.

Právě šintó se stalo po revoluci Meidži (1867), kdy došlo ke svržení tokugawského šógunátu a obnovení císařské moci, *„hlavní duchovní oporou nového systému, poté co již několik staletí upevňovalo svou pozici klíčového pramene národní hrdosti a identity."*[33] Vedle politických záměrů měla revoluce Meidži také sloužit k obnovení náboženského charakteru císaře jako osvíceného božského vládce. V tomto období dochází k upevňování národní jednoty státu. Po nuceném otevření světu v roce 1853, kdy komodor Perry připlul se svou flotilou k Edoskému (dnes Tokijskému) zálivu, bylo Japonsko konfrontováno s novou situací. Vedle nových možností modernizace státu bylo nutné, aby se Japonsko vymezilo vůči svému okolí. To přirozeně vedlo k tomu, že začlo hledat zdroje své identity – čím je Japonsko tak výjimečné, čím se liší od ostatních zemí. Právě šintó se stalo významným prvkem, jedinečnou charakteristikou japonského národa, na kterém se mělo stavět. Již dříve se také objevovaly teorie, které upozorňovaly, *„že bytostným projevem japonského ducha je úcta k domácím kami, nikoliv „cizí" buddhistické kulty, a že jediným legitimním vládcem Japonska je císař s nezcizitelným božským mandátem, nikoliv vojenský uzurpátor."* [34] Došlo tedy k potírání buddhismu a jasnému upřednostňování šintó. Významnou úlohu jako prostředku k posilování patriotismu poté, dle Safiera, zaujala posvátná místa šintoistického náboženství – svatyně, především tzv. šókonša (šintoistická svatyně sloužící k uctívání padlých za války, místo vítání božských duchů).

Praxe uctívání proměny významného člověka, například vládce nebo hrdiny, v boha, jeho přijetím do božského světa (apoteóza) nebyla v Japonsku v 19. století nic nového. Počátky apoteózy můžeme začít sledovat s příchodem buddhismu a konfucianismu do Japonska v 6. století n. l. Především však se díky buddhismu nejčastější formou stalo v průběhu 17. století uctívání předků. Buddhističtí mniši vykonávali rity sloužící k usmíření

[33] EARHART, H. Byron. *Náboženství Japonska*. Praha: Prostor, 1998. s. 63 ISBN 80-85190-80-X.
[34] EARHART, H. Byron, s. 63

v buddhistických chrámech. Dalším typem apoteózy se pak stal tzv. kult rozzlobených duchů, který měl také svůj původ ve starověkém Japonsku. Tito duchové byli význační a čestní lidé, kteří zemřeli násilnou smrtí a již se vrátili na Zem vylít svůj hněv na živé. Živí lidé si pak tyto duchy mohli usmířit a jejich síly přetvořit v dobro tím, že je uctívali a zbožštili v kami.[35] Vedle toho se vyvinul kult statečných a čestných lidí – ti byli uctíváni právě za své ctnosti. *„Tento fenomén začal s apoteózou význačných lidí, již sjednotili Japonsko na konci 16. století. Později se ale přidaly i případy obyčejných vesnických předáků a zemědělců, kteří byli zbožštěni jménem celé obce."*[36] Živí pak za správně vykonaný rituál, zahrnující oběti a modlitby, doufali v požehnání těch mrtvých, přeměněných v kami. Na tyto tradice pak v 19. století navázaly obřady vzdávající hold válečným hrdinům.

V prosinci roku 1862, kdy ještě probíhaly boje se stoupenci tokugawského šógunátu, členové procísařských klanů z provincií Sacuma a Čóšú požádali císaře Kómeie o záštitu nad vzpomínkovým obřadem k uctění samurajů, kteří zahynuli v boji jeho jménem. *„Šedesát členů klanu Cuwano se tehdy shromáždilo v Kjótu k vykonání tzv. šókonsai (vzpomínková slavnost k uctění padlých za války), kterým uvítali duchy na místě zvaném Reimeiša, šintoistické smuteční síni v Higašijamě."*[37] V tomto případě se obřad konal k uctění památky duchů zemřelých, již padli za císaře od roku 1858. Jak dále Safier, stejně tak i Sturgeon uvádějí, v roce 1863 se konala podobná ceremonie v blízkosti kjótské svatyně Gion, kde byla postavena malá stavba charakteru svatyně, která měla sloužit právě jen jako šókonša – ta však *„musela být brzy zničena ze strachu před vystopováním šógunovými špióny."* [38]

Poté, co se v roce 1867 stoupenci císaře mohli radovat z úspěšného povstání, *„nařídili, aby bylo zřízeno šókondžo (místo pro vítání duchů padlých) v každém regionu pod jejich kontrolou."* [39] Došlo k tak rychlému rozšíření těchto posvátných míst, že již ke konci tohoto roku bylo v samotné provincii Čóšu šestnáct staveb šókonša. Od této doby bylo ve všech japonských prefekturách zřízena v tzv. národem chráněných svatyních jedna šókonša

---

[35] BREEN, John. The dead and the living in the land of peace: a sociology of the Yasukuni shrine. *Mortality*. 2004, vol. 9, is. 1, s. 82

[36] BREEN, John, s. 82

[37] SAFIER, Joshua. *Yasukuni Shrine and the Constraints on the Discourses of Nationalism in Twentieth-Century Japan*. Dissertation.com, 1997. s. 22 ISBN 0-96585-641-0.

[38] SAFIER, Joshua, s. 23

[39] NELSON, John. Social Memory as Ritual Practice: Commemorating Spirits of the Military Dead at Yasukuni Shinto Shrine. *Journal of Asian Studies*. 2003, vol. 62, no. 2, s. 6. Dostupné z WWW: <http://www.pacificrim.usfca.edu/research/yasukuni_nelson.pdf>.

(dnes 53).[40] V roce 1869 byla v novém hlavním městě Japonska, Tokiu, vybudována Tókjó Šókonša. Ta měla, podle Sturgeona, z důvodů koncentrace moci v hlavním městě, sloužit jako jediná svatyně, vítající duchy z celé země. *„V roce 1879 byla Tókjó Šókonša císařem Meidži přejmenována na Svatyni Jasukuni (jasukuni = země míru) a stala se tehdy hlavní svatyní pro všechny, kdo padli ve válce za císaře."*[41] Svatyně Jasukuni se stala jedním z mnoha prostředků, kterými meidžiovská vláda podněcovala japonský nacionalismus a mobilizovala lid k národní hrdosti. Podle Safiera byla *„jednoduše využita jako nástroj k ovládnutí veřejného mínění a k vštěpování tradičních hodnot a fungovala bezchybně jako spojka, kterou císařská ideologie procházela prakticky neporušeně až k zamýšleným adresátům."*[42] Vedle duchovní měla tedy Svatyně i jakousi propagandistickou funkci, jež zdůrazňovala a posilovala sepětí státu a císařské moci. O tomto spojení a uctívání těch, co položili svůj život ve jménu císaře, vypovídá i následující císařský reskript z roku 1868: *„Ztratili životy kvůli své věrnosti principu loajality a patriotismu a také kvůli vedení hnutí za císaře. Nezbyla jim energie, jíž by věnovali rodině, opustili domovy, zanechali svých lén, octli se jako uprchlí v podivných koutech této země, putovali krajinou, kde kdysi měli domovy, podstoupili všemožné útrapy... Udělali to jen, aby seznámili každého člena tohoto národa se znalostmi těch vznešených principů, které by měly být následovány. Byli poháněni opravdovou upřímností vzít na svá bedra obnovení Trůnu a jeho staré vážnosti, důstojnosti a suverénní moci. Musejí být spravedlivě odměněni; jejich skvělé úspěchy by měly být náležitě oceněny. Ti, kdo prokazují cenné služby tichým úsilím a jejichž úspěchy zakládají příčinu nárůstu národního blahobytu a zvětšení císařského bohatství, nesmějí být ponecháni v zapomnění."*[43]

Svatyně Jasukuni měla poskytovat, nehledě na pozemský život vojáků, místo, kde by císař sám vedl rituály vedoucí ke zbožštění (v japonštině goši) a uctívání pochovaných vojáků jako kami nebo jako božstev, chránících japonský národ. Obětování se vlasti se tak neomezovalo pouze na období pozemského života, ale přeneslo se i na posmrtný život. Duch padlého věrně sloužil japonskému národu i po svém fyzickém skonu. Tento reskript tak zvyšoval důležitost aktu sebeobětování v posilování japonského nacionalismu.

Císařský reskript byl jedním z prostředků, jenž měl zajistit sjednocení občanů, státu a císaře. Došlo k mnohým institucionálním změnám. Především vznikly zákony, které vedly

---

[40] STURGEON, William Daniel. *Japan's Yasukuni Shrine: Place of Peace or Place of Conflict? Regional Politics of History and Memory in East Asia*. Dissertation.com, 2006. s. 30 ISBN 1581123345
[41] STURGEON, William D., s.31
[42] SAFIER, Joshua, s.29
[43] tamtéž, s.30

k oddělení šintoistického a buddhistického náboženství (1868). V roce 1872 bylo významně oslabeno postavení buddhistických kněží. Následujícího roku byla pro občany uzákoněna povinná čtyřletá vojenská služba. V roce 1882 byl přijat císařský výnos pro vojáky a námořníky, jenž varoval před politikařením a zavazoval k loajalitě císaři. Šintó, jako státní náboženství, bylo uznáno zákony z téhož roku.[44] Na jedné straně sice došlo k přijetí zákona zakazujícího výuku náboženství na školách, na druhé však tzv. *„národní etika (směs šintoistického učení a konfuciánské morálky pojednávající o vyvolenosti japonského národa díky dědičné minulosti kami a o mravní odpovědnosti národa vůči vladaři a státu) se stala důležitou součástí školních osnov."*[45] Vedle toho je třeba též zmínit zákony z let 1893 a 1899, které umožňovaly státu cenzurovat knihy, jež byly v rozporu se státní (šintoistickou) ideologií.

Samostatnou pozornost si zaslouží Císařská ústava Velkého Japonska/Ústava Meidži z 11. února 1889. V Ústavě Meidži byl přirozeně zakotven císař jako ohnisko, středobod celého politického systému Japonska a zároveň jako vládce božského původu. Podle Sturgeona císař spojoval duchovní autoritu a politickou moc. V souvislosti se Svatyní Jasukuni je pak důležitý článek 20, jenž zakládá brannou povinnost pro všechny muže jako výraz vděku za „štěstí narodit se jako Japonec."[46] Všeobecnou brannou povinnost prosadil zakladatel moderní japonské armády a náměstek ministra války, Masudžiró Ómura, což se mu později stalo osudným, když zemřel na následky zranění, způsobených skupinkou rozhořčených bývalých samurajů, kteří Ómurovým úsilím ztratili dříve dominantní postavení v obranných silách Japonska.[47] To znamená, že „dostat se" do Jasukuni přestalo být výsadou samurajů a týkalo se všech, kdo položí život za císaře.

K dalšímu uvědomění si postavení Svatyně Jasukuni v tehdejší japonské společnosti je třeba zmínit způsob jejího financování. Jasukuni měla v tomto ohledu speciální status, odlišný od ostatních šintoistických svatyní. Císař zajistil Svatyni na tehdejší poměry velký příděl zemědělské půdy, která byla schopna vyprodukovat přes padesát tisíc bušlů (1 bušl = 36,3 l) rýže za rok. Na rozdíl od obyčejných svatyň, jejichž správa se často měnila, Jasukuni byla od svého založení přímo podřízena ministerstvu války (dohlížel na ni dokonce sám Masudžiró Ómura) a také proto její obřady vedli spíše vojenští úředníci než

---

[44] STURGEON, William D., s.38
[45] EARHART, H. Byron, s. 66
[46] STURGEON, William D., s.49
[47] *National Diet Library - Portraits of Modern Japanese Historical Figures: Masujiro Omura* Dostupné z WWW: <http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/38.html?c=3>, 20.4.2007.

kněží.[48] To mělo dlouhého trvání, o čemž svědčí fakt, že *„do konce 2. světové války vedlo Svatyni ministerstvo vnitra a kněží měli hodnost odpovídající plukovníkovi."*[49]

Význam Svatyně Jasukuni se velmi rychle zvětšoval, což souvisí s čím dál tím větší angažovaností Japonska v mezinárodních vztazích. Prvním velkým konfliktem, kterého se Japonsko zúčastnilo, byla první Čínsko-japonská válka (1894 – 1895), která si vyžádala na straně Japonska přes 13 800 mrtvých. Více než 86 000 jich pak padlo během Rusko-japonské války (1904 – 1905). Od tzv. mandžuského incidentu (1937) začala Svatyně vykazovat počet uchovaných každoročně: 14 866 v roce 1938, 20 768 v roce 1939, 27 199 v roce 1940 a 29 989 v roce 1941.[50] Rozpínavá politika byla v Japonsku odůvodňována teorií sociálního darwinismu, „vědomím nadřazenosti Japonska pramenícím z jedinečného národního charakteru (tzv. idea *kokutai*) a myšlenkou o poslání Japonska přinést svým zaostalým asijským sousedům pokrok a modernizaci."[51] A právě pozici jednoho z vrcholných ideologických a propagandistických nástrojů japonské militaristické politiky dosáhla Svatyně Jasukuni během války v Pacifiku (1941 – 1945).

Existuje nesčetné množství důkazů (především ve formě deníků či dopisů) o tom, že japonští vojáci šli do boje s vidinou toho, že se po smrti dostanou do Svatyně Jasukuni a stanou se z nich kami. Dostat se do Svatyně Jasukuni a sloužit tak své zemi i po smrti bylo pro mnohé tou největší ctí, nejvyšším vyznamenáním. Jako ukázka poslouží úryvek z dopisu rodičům jednoho ze sebevražedných pilotů kamikaze (v japonštině zvaní tokkótai), jménem Macuo Isao: *„Děkuji...za dvacet tři let, během nichž jste se o mne starali a inspirovali mne. Doufám, že můj odkaz částečně splatí to, co jste udělali kdy pro mne. Vzpomínejte na mne v dobrém a vězte, že Váš Isao zemřel za naši vlast. Zde je mé poslední přání a není jiného, po čem bych toužil. Nechť se navrátím v ducha a budu se těšit na Vaši návštěvu ve Svatyni Jasukuni."*[52] Podobná slova pak nacházíme v dopise plukovníka jménem Sanehisa Uemura, jenž je adresován jeho dceři: *„...Až vyrosteš a budeš mne chtít vidět, přijď do Svatyně Jasukuni na kopci Kudan. Pokud se budeš modlit, má tvář se objeví v Tvém srdci..."*[53]

Kult obětování se vlasti a vůbec vyhroceně patriotistický náhled na účast ve válce byl živen dodnes velmi kontroverzním muzeem Júšúkan. Prvotními cíly vojenského muzea,

---

[48] SAFIER, Joshua, s. 31
[49] NELSON, John, s. 10
[50] SAFIER, Joshua, s. 32
[51] EDGERTON, Robert B., s. 201
[52] NELSON, John, s. 13
[53] *The Letter to My Beloved Child: Lieutenant Sanehisa Uemura*
Dostupné z WWW: <http://www.geocities.jp/kamikazes_site_e/isyo/isyobun/uemurataii.html>, 11.4.2007.

jenž bylo otevřeno v roce 1882, je *„shromažďování a vystavování předmětů zanechaných kami ze Svatyně Jasukuni od období revoluce Meidži, připomínání každé války a konfliktu, zbraní z dávných a moderních období, a uctívání slavné památky kami."*[54] Po velkém zemětřesení v roce 1923 bylo obnoveno a v roce 1934 doplněno o Kokubokan (dnes Jasukuni Kaikan). [55] Muzeum Júšúkan reflektovalo všechny konflikty, jichž se Japonsko účastnilo. Návštěvníci si mohli prohlédnout vedle nejnovějších technologických vynálezů zbraně a různé válečné memorabilie, které posilovaly odhodlání bojovat za vlast.

4. ZMĚNA POSTAVENÍ SVATYNĚ

Jak již bylo výše uvedeno, americká okupační správa se po 2. světové válce zasadila o to, aby šintoismus, který byl zneužit k posilování japonského expansionismu, ztratil původní postavení státního náboženství. Oddělení státu a náboženství samozřejmě platilo pro všechny náboženské organizace, nicméně právě u šintó, jenž bylo dosud pilířem japonského státu, bylo možné viditelněji pozorovat, co to v praxi obnáší. Svatyně Jasukuni nebyla tohoto procesu ušetřena. Podle mínění okupační správy nebylo třeba Svatyni Jasukuni rušit. Tím, že její řízení bude odděleno od státu a stane se soukromou náboženskou institucí, zamezí se jejímu zneužití jako nástroje pro znovuoživení militarismu. Jasukuni se tedy, stejně jako ostatní svatyně, musela spoléhat na jiné zdroje podpory. Nebylo neobvyklé, že mnohé svatyně podlehly komercionalizaci, kdy mj. nabízely svatební obřady v západním stylu. To se přirozeně odráželo do obecného vnímání těchto míst a obecně samotného náboženství šintó jako *„eticky a intelektuálně v úpadku."*[56]

Svatyně Jasukuni byla ovšem stále ve zvláštním postavení. Vedle své náboženské funkce byla zároveň místem úcty, kde bylo pochováno přes 2,5 miliónu válečných hrdinů. Oddělení státu a náboženství nevyřešilo napětí mezi chápáním Svatyně jako místa pro čistě náboženské obřady, rituály na jedné straně a státního památníku na druhé. Navíc se objevily různé zájmové skupiny, jež se s daným stavem, který přisuzoval Svatyni Jasukuni postavení srovnatelné s ostatními svatyněmi a dalšími náboženskými organizacemi, tj. bez státní podpory, nechtěly smířit. Nejvýznamnější z nich, jež má zároveň privilegium

---

[54] *Oficiální stránky Svatyně Jasukuni*
Dostupné z WWW: <http://www.yasukuni.or.jp/english/>, 28.4.2007.
[55] tamtéž
[56] STURGEON, William D., s.49

zúčastňovat se rituálů pořádaných Jasukuni, je bezesporu Izoku Kósei Renmei (neboli Nihon Izokukai) – Společnost truchlících rodin.

4.1 Společnost truchlících rodin a další organizace spřízněné se Svatyní Jasukuni

Vznik Společnosti truchlících rodin spadá do období těsně po konci 2. světové války, kdy okupační správa přestala vyplácet peníze válečným veteránům s tím, že taková podpora *„podporuje militarismus."*[57] Společnost vznikla v Tokiu v roce 1947 s hlavním sídlem v prefektuře Kanagawa s oddělením v blízkosti Svatyně Jasukuni. Společnost si dala za cíl poskytnout pomoc válečným veteránům a hlavně zasadit se o to, aby získala, nejlépe státní, zdroje pro financování Svatyně Jasukuni. Po nezávislosti Japonska se Společnost truchlících rodin daleko výrazněji profilovala jako politický aktér. Během 50. let usilovala o to, aby se obřady k pochování válečných hrdinů ve Svatyni Jasukuni financovaly ze státních peněz, ostatně jako tomu bylo v předválečném období.

Požadavek Společnosti se neomezoval pouze na finanční podporu Svatyně a dalších původně státních svatyň, ale také vyžadovala, aby se zástupci státu, zvláště pak Síly obrany, premiér a císař *„zúčastňovali jarních a podzimních festivalů ve Svatyni, tak jak to dělali před válkou."*[58]

Zdálo by se, že takováto snaha, jež narážela na ustanovení článků 20 a 89 Ústavy, neměla žádnou šanci na úspěch, nicméně mnozí japonští politici brali požadavky Společnosti vážně.

V roce 1962 se stal předsedou Parlamentu Okinori Kaja, na doživotí odsouzený válečný zločinec třídy A, jenž byl v roce 1955 omilostněn a poté působil jako politik vládní LDP.[59] Kaja byl ke Společnosti truchlících rodin velmi vstřícný, a především díky jeho pomoci došlo k tomu, že se jejich návrh zákona (který by, kdyby byl přijat, navrátil Svatyni Jasukuni pod státní správu) dostal v roce 1969 do Parlamentu. Návrh dokázal ještě pětkrát

---

[57] JOHNSTON, Eric. Japan's veterans bemoan lack of U.S.-style respect. *The Japan Times* [online]. 2005 [cit. 28.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20050809f1.html>

[58] STURGEON, William D., s. 51

[59] JOHNSTON, Eric. Japan's veterans bemoan lack of U.S.-style respect. *The Japan Times* [online]. 2005 [cit. 28.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20050809f1.html>

dotlačit k projednávání, až nakonec po dalším zamítnutí v roce 1974 kapituloval.[60] Návrh zákona, tzv. Jasukuni Džindža Hóan (Státní zřízení Svatyně Jasukuni), byl tak po obrovských protestech opozičních stran, odborových hnutí a náboženských organizací odmítnut. Nepomohlo ani přejmenování návrhu na mírnější Hjókei Hóan (Zákon o vyjádření úcty válečným padlým), který by reálně umožňoval císaři, vládním činitelům a členům Sil obrany, aby v rámci své pravomoci oficiálně chodili uctívat pochované ve Svatyni Jasukuni.[61] Jak uvádí Powles, opozice se sjednotila v odporu proti návrhu, jelikož v něm spatřovala jednak porušení článku 20 Ústavy, jednak počátek opětovného návratu agresivní politiky militaristického Japonska, jež se významně opíralo o státní šintó.

Společnost truchlících rodin je proslulá svými těsnými vazbami na vládu a vůbec mnohé členy vládní strany LDP. Svědčí o tom mj. skutečnost, že zmíněné budovy ústředí Společnosti blízko Jasukuni jsou ve vlastnictví vlády, která je však Společnosti zadarmo propůjčuje. Společnost truchlících rodin v nich provozuje hotel a svatební síň, z nichž pramení podstatný zdroj příjmu této společnosti.[62] Vedle toho vyvolalo spory, když se zjistilo, že se Společnost truchlících rodin podílela na financování kandidátů za LDP ve volbách do Dolní sněmovny v roce 2001. Podle Breena též Společnost velmi aktivně spolupracuje s Ministerstvem zdravotnictví na organizování každoročních poutí po válečných bojištích v Číně, Filipínách, Nové Guineji a dalších místech Jihovýchodní Asie. V neposlední řadě, bývalý japonský premiér Rjútaró Hašimoto za LDP byl před svým zvolením předsedou Společnosti.

Cíle této organizace podle vlastního prohlášení spočívají v následujícím: *„Ve snaze o zachování mírového Japonska, kultivaci charakteru a prosazování morálky, usilujeme o velebení hrdinů války, o prosazení blahobytu pro rodiny padlých ve válce a usilujeme o uznání a kompenzaci pro civilní pomocné útvary."*[63] Tato deklarace představuje změnu oproti dřívějšímu, těsně poválečnému znění, v kterém byl zdůrazněno prosazování pacifismu. To, že aktuální podoba navíc obsahuje zmínku o „velebení hrdinů války" je podle mnohých znakem toho, že Společnost truchlících rodin je nacionalistickou organizací.

---

[60] JOHNSTON, Eric. Japan's veterans bemoan lack of U.S.-style respect. *The Japan Times* [online]. 2005 [cit. 28.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20050809f1.html>

[61] POWLES, Cyril . Yasukuni Jinja Hoan: Religion and Politics in Contemporary Japan . *Pacific Affairs*. 1976, vol. 49, no. 3, s. 491

[62] BREEN, John, s. 86

[63] *Oficiální stránky Společnosti truchlících rodin*
Dostupné z WWW: <http://www.nippon-izokukai.jp/index2.html>, 27.4.2007.

Druhou ultrakonzervativní organizací, jež má význam v problematice sporné Svatyně, je Asociace válečných hrdinů (Eireini kotaeru kai). Ta si vysloužila své privilegium účastnit se rituálů v Jasukuni především svou agresivní kampaní za uznání státní podpory Svatyni. Navíc je zarputilým odpůrcem toho, aby vznikl nový státní památník, nesouvisející s Jasukuni. Asociace válečných hrdinů vznikla v reakci na návštěvu Svatyně Jasukuni japonským premiérem Takeo Mikim v roce 1975. Historicky tato událost byla výjimečná tím, že Miki jako první japonský premiér zavítal do Svatyně 15. srpna, tedy v den výročí ukončení války, na rozdíl od standardních návštěv v období jarních a podzimních festivalů. Nicméně zároveň prohlásil, že tak učinil jako soukromá osoba, nikoliv jako představitel státu. Toto rozlišení, zda premiér navštívil Svatyni soukromě či oficiálně, se stalo od té doby sledovaným hlediskem a právě to rozzuřilo budoucí členy Asociace válečných hrdinů. Tato Asociace, jež má podle odhadů asi 1 200 000 členů, považuje podle Breena jako nejvhodnější formu projevu úcty vznešeným duchům padlých ve válce osobní návštěvu císaře. Zároveň Asociace vyslovuje požadavek, aby členové vlády, zákonodárného sboru, ale i soudci Nejvyššího soudu chodili každoročně, 15. srpna, uctívat památku válečných hrdinů v Jasukuni. K tomu Asociace na svých internetových stránkách dodává: *„Je morální povinností, aby premiér jako nejvyšší státní představitel vyjádřil jménem celého národa upřímnou vděčnost duchům válečných hrdinů, což je podstatou každého nezávislého národa a žádné jiné země by do toho neměly zasahovat.“*[64]

Asociace válečných hrdinů vedle toho, že se nejvýznamněji podílí na pořádání srpnových slavností ve Svatyni Jasukuni, podporuje i sběr pozůstatků z válečných bojišť. V souvislosti s touto společností je zajímavé zmínit, že ve svých propagačních materiálech cituje práce velmi kontroverzního ultranacionalistického autora japonských komiksů manga, jménem Jošinori Kobajaši. Kobajaši proslul především svou sérií komiksu s názvem Gómanism Sengen, která se zaobírá širokou paletou témat – např. otázkou Svatyně Jasukuni, Korejkami, odvlečenými za války na nucenou práci do Japonska, nezávislostí Taiwanu na Číně, nankingským masakrem, vojenskou nezávislostí Japonska na Spojených státech, sektou Óm šinrikjó nebo učebnicemi dějepisu. Podle Kobajašiho je nankingský masakr výmysl, nikdy se nestal. Jeho mýtus byl prý vytvořen na objednávku americké vlády a Komunistické strany Číny, aby pošpinil Japonsko a vyvolal tak vnímání Japonska jako nebezpečné vojenské mocnosti. Na konci války byl nankingský masakr předhozen Japoncům, aby tak zakryl, podle Kobajašiho, „skutečný zločin“ Spojených států (svržení

[64] *Oficiální stránky Asociace válečných hrdinů*
Dostupné z WWW: <http://www.eireinikotaerukai.net/E01Ayumi/E0102_e.html>, 27.4.2007.

atomových bomb na Hrošimu a Nagasaki). Dále Kobajaši tvrdí, že by mladí lidé neměli znevažovat sebevražedná kamikaze, ale naopak je uctívat, jelikož představují altruistický duch obětavosti, který v současnosti japonské společnosti chybí. Anexe Koreje zase nebyla motivována japonskými imperialistickými choutkami, ale údajně snahou Japonska ochránit korejský národ před evropskou kolonizací. Co se týče návštěv Svatyně Jasukuni japonským premiérem, Kobajaši radí pokračovat v návštěvách, nehledě na protesty okolních zemí.[65]

Třetím významným aktérem ve vztahu k Jasukuni je Asociace šintoistických svatyň (Džindža hončó). Jde o náboženskou organizaci spravující téměř osmdesát tisíc šintoistických svatyň po celém Japonsku. Asociace vznikla v roce 1946 a mezi její hlavní cíle patří zachování šintoistických tradic, rituálů a svátků, prosazování tradiční morálky, modliteb za rozvoj japonské společnosti a světového míru.[66] V praxi též školí šintoistické kněží. Svatyně Jasukuni nespadá pod správu Asociace a její kněží tak ani nemusejí mít speciální potvrzení o výkonu služby. K tomu se odlišují i svým oděvem. V každém případě udržuje Asociace šintoistických svatyň s Jasukuni těsné vazby, především díky svým dceřinným organizacím jako Celojaponská asociace farníků svatyň a Šintoistická politická liga, a podporuje návštěvy japonského premiéra.[67]

Poslední organizací, kterou je třeba zmínit pro svoje privilegované postavení v účasti na rituálech na počest válečných hrdinů v Jasukuni, je Společnost pro uctívání Svatyně Jasukuni. Tato poměrně mladá organizace (vznik se datuje do roku 1999, kdy došlo ke stotřicátému výročí založení Svatyně Jasukuni), jejíž členskou základnu tvoří do značné míry členové výše uvedených organizací, se podílí na financování renovace budov v okrsku Svatyně, mj. i na rozšíření kontroverzního válečného muzea Júšúkan. Podle Breena se tímto Společnost pro uctívání Svatyně Jasukuni snaží podpořit nové generace věřících a také předat poselství minulosti. Především pak to, *„že není větší slávy než zemřít za císaře a vlast a že oběť padlých válečných hrdinů je základem, na kterém bylo poválečné mírové a prosperující Japonsko stavěno.“*[68]

Zvláštní pozornost si zaslouží vztah Svatyně a Obranných sil (Džieitai). Pro Jasukuni je tento vztah velmi důležitý. Jelikož jsou v ní pochováváni váleční hrdinové, z drtivé většiny vojáci, mají i Obranné síly výjimečné postavení v přístupu do Svatyně. Podle Svatyně jsou

---

[65] WISNIEWSKI, Mark. War and memory. *Kansai Time Out* [online]. 2004 [cit. 25.1.2007]. Dostupné z WWW: <http://www.japanfile.com/culture_and_society/social_issues/War_and_Memory.shtml>

[66] *Oficiální stránky Asociace šintoistických svatyň*
Dostupné z WWW: <http://www.jinjahoncho.or.jp/en/about/>, 28.4.2007.

[67] BREEN, John, s. 87

[68] tamtéž, s. 88

v ní usmiřováni duchové všech členů Obranných sil, kteří zahynou v aktivní službě.[69] Hlavní kněz Svatyně Jasukuni každoročně zve hlavní představitele Obranných sil (pozemních, námořních i vzdušných) na jarní a podzimní rituály. Breen uvádí, že jen zřídka přijali uniformovaní členové Obranných sil pozvání, spíše poslali svého zástupce v civilu. To neplatí o námořních důstojnících, kteří často navštěvují Jasukuni buď před vyplutím na moře, nebo po návratu z něj. K tomu studenti jokosucké Japonské obranné akademie každoročně absolvují pochod k Jasukuni jako výraz úcty. Spojení Jasukuni a Obranných sil je patrné na každém kroku v oblasti Svatyně, především však vojenským muzeem Júšúkan.[70]

4.2 Návštěvy Svatyně Jasukuni japonským premiérem

Ústavně-právní realita poválečného uspořádání je jedna věc. Dodržování a naplňování oddělení státu a náboženství a náboženských organizací v praxi je však věc druhá. Proto je dalším krokem k pochopení toho, jak se vyvinul problém Svatyně Jasukuni, výklad postupně se měnícího vztahu představitelů vládní LDP k návštěvám tohoto kontroverzního místa.

Japonští premiéři v poválečné historii vyjadřovali respekt k Svatyni poměrně hojně a již od získání nezávislosti v roce 1951 ji do roku 1985 navštívil, s výjimkou premiéra Hatojamy a Išibašiho, každý z nich. Frekvence návštěv byla nepravidelná. Mnoho premiérů však zavítalo do Svatyně více než jednou za své funkční období. Nicméně jejich návštěva se vždy vztahovala k účasti buď na jarních (dubnových) nebo podzimních (říjnových) slavnostech pořádaných Svatyní.

Ještě okupační správa vyslovila názor, že japonský premiér či jiný člen vlády by porušil Ústavu, kdyby navštívil Svatyni nebo by jí daroval peníze ze státního rozpočtu. Něco jiného by však bylo, kdyby tak vládní činitel učinil jako soukromá osoba, jako člověk, který jen využívá své právo zvolit si své náboženství, a tím i obřady s ním spojené. To by Svatyni mohl navštívit. Časem právě toto rozlišování začalo hrát čím dál tím významnější roli, ač přinášelo velké problémy v *„rozeznávání záměrů japonských premiérů, zda navštívit Jasukuni jako soukromá osoba či jako veřejný činitel."*[71] Aby byla zachována

[69] BREEN, John, s. 85
[70] tamtéž, s. 86
[71] STURGEON, William D., s. 56

pozice soukromé návštěvy, premiéři se dopravovali do Svatyně svým vozem, čistě na své náklady. V samotné Jasukuni pak nepoužívali svůj titul při podpisu návštěvní knihy.

První spor však nastal po již výše zmíněné návštěvě premiéra Mikiho v roce 1975. Tehdy však došlo k pozdvižení kvůli tomu, že ji vykonal 15. srpna, v den výročí konce války. Skutečný mezinárodní dopad však měla až právě návštěva Jasuhira Nakasoneho, jelikož nejenže Nakasone zavítal do Svatyně Jasukuni 15. srpna, ale také protože tak učinil jako první poválečný premiér z titulu své funkce. Jak bylo už dříve zmíněno, tato návštěva vyvolala vážný diplomatický spor mezi Čínou a Japonskem, po kterém nastala více než desetiletá pauza premiérských návštěv Svatyně. Tu narušil až Rjútaró Hašimoto, který po minulých návštěvách Svatyně z pozice šéfa Společnosti truchlících rodin vzbudil pozornost svou neohlášenou návštěvou Jasukuni v červenci roku 1996, v den svých narozenin, tehdy však už jako japonský premiér. Hašimoto tehdy odmítl upřesnit, jestli do Jasukuni šel jako premiér či jako soukromá osoba. Nicméně prohlásil, že se do návštěvní knihy podepsal s titulem „premiér".[72] Mluvčí čínského ministerstva zahraničí zareagoval rychle a vystoupil s prohlášením: *„Způsob, jakým premiér Hašimoto vykonal pobožnost, zasáhl pocity všech lidí z každé země včetně Číny, jež trpěla pod rukama japonských militaristů."*[73] Po čínské kritice již Hašimoto a další premiéři Obuči a Mori do Jasukuni nevkročili.

Novou etapu návštěv a největší kontroverze v čínsko-japonských vztazích pak započal Džuničiró Koizumi, který vkročil do Svatyně celkem šestkrát, každý rok svého funkčního období (2001 – 2006). Čína byla natolik pobouřena, že od října 2001 do října 2006 nedošlo mezi japonským premiérem a jeho čínským protějškem k schůzce na vrcholné úrovni a čínsko-japonské vztahy byly v tomto období považovány za *„nejhorší od roku 1970."*[74]

Jak již bylo v této práci krátce naznačeno, zdrojem kontroverze je v očích čínské vlády především skutečnost, že japonský premiér chodí navštěvovat místo, kde je vedle padlých za války pochováno i několik válečných zločinců třídy A. Jak k tomuto došlo?

---

[72] STURGEON, William D., s. 58

[73] WU, Dan. Japanese PM Visits Shrine of War Criminals. *China News Digest* [online]. 1996 [cit. 30.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://www.cnd.org/CND-EP/CND-EP.96/CND-EP.96-07-30.html>

[74] TAMAMOTO, Masaru. How Japan Imagines China and Sees Itself. *World Policy Journal*. 2005, vol. 22, no. 4, s. 55

5. VÁLEČNÍ ZLOČINCI A SVATYNĚ JASUKUNI

5.1 Kritéria pro pochování

Nejprve je nutné vymezit osoby, které Svatyně Jasukuni podle svých pravidel pochovává. Obecným pravidlem je, že Jasukuni uctívá ty, kteří padli ve válce v rámci aktivní služby za Japonsko. Civilní obyvatelstvo je tedy až na několik výjimek vyloučeno a většinu pochovaných tvoří vojáci. Navíc v Jasukuni není možná situace z jiných zemí, kde existují tzv. památníky neznámého vojína. Naopak, jedině známý padlý, se jménem, může být ve Svatyni uchován. Ostatky neznámých totiž *„nemohou být převzaty jejich příbuznými a jejich duše pochovány v Jasukuni."*[75] Pro neznámé padlé vojáky i civilisty pak slouží Národní hřbitov Čidorigafuči, kde jsou pro ně konány zádušní mše.

Svatyně Jasukuni na svých oficiálních stránkách specifikuje ty, kteří jsou mezi pochované zahrnuty. Mezi ně patří: 1) členové vojenských posádek, civilisté zaměstnaní armádou, kteří byli zabiti v akci nebo zemřeli na následky zranění či nemoci utrpěných při výkonu povinností mimo „domovské ostrovy" a v rámci nich po září 1931, nebo kteří se ztratili a byli považováni za mrtvé v důsledku zranění či nemoci utrpěných při výkonu povinností, anebo zemřeli následkem válečných tribunálů, které byly ratifikovány sanfranciskou mírovou smlouvou; 2) civilisté, kteří se podíleli na bojích pod vedením armády a zemřeli na následky zranění či nemoci (to se týká i obyvatel Okinawy); 3) civilisté, kteří zahynuli, nebo byli považováni za mrtvé, v sovětských pracovních táborech po válce; 4) civilisté, kteří byli oficiálně mobilizováni nebo sloužili jako dobrovolníci (např. tovární dělníci, mobilizovaní studenti, sestry Červeného kříže, ad.), a byli zabiti při výkonu povinnosti; 5) posádky, jež zahynuly na obchodních flotilách; 6) posádky, jež zahynuly na potopených lodích; 7) okinawští školáci, kteří zahynuli při evakuaci (např. potopená loď Cušima Maru); 8) vládní úředníci z prefektury Karafuto, z kwantungské oblasti a generální guvernéři Koreje a Taiwanu.[76]

Svatyně má také přesný seznam konfliktů, z nichž pocházejí pochovaní padlí. Jsou jimi: bóšinská válka a revoluce Meidži (občanská válka, 1867-1868), jihozápadní válka (občanská válka, 1877), taiwanská expedice (1874), první čínsko-japonská válka (1894-1895), boxerské povstání (1901), rusko-japonská válka (1904-1905), 1. světová válka (1914-1918), jinanský incident (1928), mandžuský incident (1931), druhá čínsko-japonská

[75] STURGEON, William D., s. 65
[76] *Oficiální stránky Svatyně Jasukuni*
Dostupné z WWW: <http://www.yasukuni.or.jp/english/>, 28.4.2007.

válka (1937-1941) a 2. světová válka (1941-1945). K 17. říjnu 2005 bylo, dle Svatyně, pochováno celkem 2 466 532 padlých.[77] Vedle toho, že Svatyně vyžaduje, aby „kandidát" na pochování měl jméno, jako další nezbytnou informaci Jasukuni potřebuje znát datum a místo narození a datum a okolnosti jeho smrti. Získat takovéto údaje by pro Jasukuni v případě téměř 2,5 miliónů lidí (z nichž kolem 2,2 miliónů připadá na válku v Pacifiku) byl nadlidský úkol, a tak, podle Sturgeona, soukromě požádala Ministerstvo zdravotnictví o poskytnutí těchto informací. Ministerstvo navíc poskytlo údaje o padlých zdarma.[78]

Konečné rozhodnutí o tom, kdo bude pochován ve Svatyni Jasukuni, sice určuje její hlavní kněz, ale to, kdo má předpoklady stát se „vhodným" válečným padlým, leží na bedrech Ministerstva zdravotnictví. *„Není to tak, že Ministerstvo usiluje o kontrolu nad tím, kdo je pochován a kdo ne, ale místo toho určuje, kdo přichází v úvahu."*[79]

5.2 Pochování válečných zločinců

Jak bylo dříve řečeno, japonské vlády umožnily v 50. letech na základě ustanovení sanfranciské mírové smlouvy zmírnění a následně úplné prominutí trestu mnoha odsouzeným válečným zločincům. Mnozí z nich se dostali opět do vysoké politiky a požívali plných výhod s ní souvisejících (vedle zmíněného Šigemicua a Kajy také např. Nobusuke Kiši, dříve uvězněný jako válečný zločinec, později se stal japonským premiérem). Později se ukázalo, že i k válečným zločincům třídy A, kteří byli popraveni nebo zemřeli ve vězení, se přistupovalo se stejnou shovívavostí.

V nedávno objevených dokumentech, poskytnutých japonskou Národní parlamentní knihovnou, bylo odhaleno, jakými konkrétními kroky se japonská vláda podílela se Svatyní Jasukuni na uspořádání seznamů válečných zločinců, již měli být pochováni. Přirozeně tento fakt vede k oprávněným pochybnostem a názorům, že těsný vztah vlády a Svatyně *„by měl být považován za porušení oddělení státu a náboženství – klíčového principu Ústavy."*[80] Nově zpřístupněné záznamy tak popírají dlouholetá tvrzení japonské vlády, že neměla žádný vliv na pochování válečných zločinců třídy A. Konkrétněji odpovědnost padá na Ministerstvo zdravotnictví a její Úřad na pomoc obětem války.

---

[77] *Oficiální stránky Svatyně Jasukuni*
Dostupné z WWW: <http://www.yasukuni.or.jp/english/>, 28.4.2007.
[78] STURGEON, William D., s. 67
[79] tamtéž, s. 67
[80] EDITORIAL. A view toward enshrinement. *The Japan Times* [online]. 2007 [cit. 4.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/ed20070410a1.html>

V něm po válce působili převážně bývalí vojenští důstojníci, jejichž pohled na válečné zločince byl úplně jiný než ten, který implikovaly rozsudky Tokijského procesu. Členové Úřadu byli zastánci toho, že si *„váleční zločinci zaslouží stejnou péči jako ti, již zahynuli před koncem války."*[81]

Odtajněné záznamy například svědčí o setkání zástupců Ministerstva a představitelů Jasukuni na její půdě. 9. dubna 1958 Ministerstvo navrhlo Svatyni, aby nenápadně pochovala válečné zločince typu B a C. Další dokument ze 4. dubna 1959 svědčí o obavách z možné reakce veřejnosti, s tvrzením, že *„pokud by se Svatyně uchýlila k pochování těchto válečných zločinců, mohlo by to mít negativní dopad na budoucí snahy o pochování."*[82] Zmínka o „budoucích pochováních" nabízí závěr, že Ministerstvo již v této době uvažovalo o možnosti pochovat v budoucnu i válečné zločince třídy A.[83]

Zlomovým datem je rok 1966, kdy Ministerstvo zaslalo seznam s údaji o válečných zločincích třídy A Svatyni Jasukuni. Na společném setkání 31. ledna, o tři roky později, se Ministerstvo se Svatyní dohodlo na umožnění pochovat válečné zločince třídy A. Při těchto debatách padla jména dvanácti z nich, kteří byli popraveni či zemřeli ve vězení, a jména dalších válečných zločinců, jež zahynuli do roku 1951. V každém případě bylo dohodnuto, že by se toto případné pochování nemělo konat veřejně. Ať tak či onak, Svatyně Jasukuni je za celou dobu, kdy byla pod vedením hlavního kněze jménem Cukuba Fudžimaró, jenž pocházel z jamašinské větve císařské rodiny, nepřidala na soupis pochovaných.[84] Poslední dokument z 25. června 1970 svědčí o přehodnocení rozhodnutí a z důvodu mnohých faktorů bylo pochování odloženo. Nemáme tak zatím k dispozici záznamy, z kterých bychom mohli pochopit, co nakonec rozhodlo o pochování válečných zločinců třídy A. Wakamiya soudí, že ke zdržení došlo kvůli tomu, že se tehdy Parlament zabýval přijetím legislativních aktů, umožňujících státní správu nad Jasukuni (především na základě zmíněných iniciativ Společnosti truchlících rodin – Jasukuni Džindža Hóan). Bylo by proto až příliš provokativní, aby v takové době, vyplněné už tak kontroverzní debatou nad otázkami minulosti, vztahu státu a církve, Svatyně pochovala válečné zločince třídy A.

To se uskutečnilo až dvanáct let po poskytnutí seznamu Ministerstvem. Po neúspěšných návrzích zákonů upevňujících svazek státu a Svatyně a náhlém úmrtí Cukuby Fudžimaróa

---

[81] STURGEON, William D., s. 71

[82] EDITORIAL. A view toward enshrinement. *The Japan Times* [online]. 2007 [cit. 4.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/ed20070410a1.html>

[83] tamtéž

[84] WAKAMIYA, Yoshibumi, WATANABE, Tsuneo. Yasukuni, War Responsibility, and Japan´s Diplomacy. *Japan Echo*. 2006, vol. 33, no. 2, s. 12

v roce 1978 totiž nastoupil na jeho funkci Nagajoši Macudaira. Macudaira byl bývalý velitel námořnictva a byl znám svým odmítavým postojem k výsledkům Tokijského procesu. V jeho očích nestálo nic v cestě k tomu, aby váleční zločinci třídy A byli v Jasukuni pochováni. Jak sám později řekl v jednom rozhovoru: *„Dokonce předtím, než jsem se rozhodl (stát se vrchním knězem v Jasukuni), obhajoval jsem to, aby tzv. váleční zločinci třídy A měli být také uctíváni, jelikož duchovní obnova Japonska by byla nemožná, dokud se neodmítne Tokijský proces.“*[85] Macudaira byl svými kritiky posměšně nazýván „Chomejní“ podle stejnojmenného íránského duchovního.

17. října 1978 tedy bylo tajně pochováno čtrnáct válečných zločinců třídy A, tj.: a) odsouzení k trestu smrti oběšením: generál a premiér mezi lety 1941-44 Hideki Tódžó – považovaný za hlavního strůjce války, generál Seiširó Itagaki – ministr války, generál Heitaró Kimura – jeden ze členů Nejvyšší válečné rady a odpovědný za masakry zajatců v Barmě, generál Kendži Doihara – vojenský velitel, mj. zodpovědný za mukdenský incident, generál Macui Iwane – odsouzený za hlavní podíl na nankingském masakru, generál Akira Muto – Tódžóův vojenský poradce a zároveň strůjce masakrů na Filipínách, baron Kóki Hirota – diplomat a premiér v letech 1936-37; b) na doživotí odsouzení: generál Jošidžiró Umezu – vrchní velitel japonské armády během války (zemřel v roce 1949 na následky nemoci ve vězení), generál a stoupenec státního šintó Kuniaki Koiso – generální guvernér Koreje a premiér v letech 1944-45 odsouzený především za brutální zacházení s obyvateli Koreje (zemřel ve vězení), baron a stoupenec státního šintó Kiičiró Hiranuma – premiér v roce 1939 a zastánce agresivní politiky (v roce 1952 byl omilostněn, ale velmi krátce nato zemřel), Tošio Širatori – velvyslanec v Itálii a poradce ministra zahraničí, stoupenec aliance mezi Německem, Itálií a Japonskem (v roce 1949 zemřel ve vězení); c) odsouzený k dvaceti letům odnětí svobody: Šigenori Tógó – ministr zahraničních věcí v době rozpoutání a ukončení války mezi Spojenými státy a Japonskem (zemřel ve vezení v roce 1950); d) ti, kdo zemřeli před vynesením trestu: letecký admirál Osami Nagano – nařídil útok na Pearl Harbor, Jósuke Macuoka – ministr zahraničí.[86]

Podle nedávno uveřejněného deníku císařova komorníka Rjógo Urabeho a zápisků bývalého šéfa císařské kanceláře Tomohiko Tomity bylo právě pochování válečných zločinců třídy A v Jasukuni důvodem toho, že císař Hirohito od té doby již nikdy poté Svatyni nenavštívil. (Svého otce v tomto směru doposud následoval i současný císař

[85] Shinto priest behind Yasukuni shrine uproar dies. *Taipei Times* [online]. 2005 [cit. 28.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://www.taipeitimes.com/News/world/archives/2005/07/13/2003263339>

[86] *National Diet Library - Portraits of Modern Japanese Historical Figures* Dostupné z WWW: <http://www.ndl.go.jp/portrait/e/>, 19.4.2007.

Akihito.) Podle zápisků údajně Hirohito prohlásil: *„Macudaira* (zde má Hirohito na mysli otce hlavního kněze Jasukuni, Jošitamiho M., který dříve spravoval císařský dvůr) *měl silný smysl pro mír, ale jeho dítě nemá rodičovo srdce, duši. To je důvod, proč jsem od té doby Svatyni nenavštívil. Takové je mé srdce, má duše."*[87]

Informace o pochování válečných zločinců třídy A v Jasukuni se dostala na veřejnost rok poté. Od té doby byla Svatyně Jasukuni v hledáčku Číny a dalších států ovlivněných Japonskem během válečných let.

6. PREMIÉR KOIZUMI A ZHORŠENÍ JAPONSKO-ČÍNSKÝCH VZTAHŮ

Jak již bylo výše poznamenáno, novou etapu historie návštěv Svatyně Jasukuni zahájil po kontroverzních aktech premiérů Nakasoneho a Hašimota premiér Džuničiró Koizumi, který se ujal funkce 26. dubna 2001 (v této pozici byl až do 26. září 2006). S jeho příchodem je nejen spojován nový styl politiky (s tehdejší osmdesátiprocentní podporou obyvatel dosud nejpopulárnější japonský premiér), ale také výrazné zhoršení japonsko-čínských vztahů. Nejvýrazněji je právě toto patrné při pohledu na reakce Číny na jeho návštěvy Svatyně.

13. srpna 2001 navštívil Koizumi Svatyni Jasukuni poprvé. Třebaže dříve veřejně deklaroval, že ji navštíví v den výročí konce války, tedy 15. srpna, nakonec byl nucen svým vlastním ministrem zahraničí, koaličním partnerem (strana Kómeitó) a především silně negativní reakcí ze strany Číny a Jižní Koreje od tohoto plánu ustoupit a zvolit právě 13. srpen. Sám Koizumi na dotaz, proč si vybral toto datum, odpověděl: *„Chci z celého srdce zachovat přátelské vazby s Čínou, Jižní Koreou a dalšími asijskými národy. Průkazně se ukázalo, že návštěva 15. srpna by byla interpretována negativně a to není to, po čem toužím."*[88] Přesto Koizumi nebyl Čínou a Jižní Koreou pochopen. Krátce předtím asi dvacet protestujících Jihokorejců odsoudilo japonské učebnice dějepisu a useklo si své malíčky. Následně hrozili, že je poštou pošlou Koizumimu, pokud navštíví Svatyni. Čínská

[87] Hirohito quit Yasukuni Shrine visits over concerns about war criminals. International Herald Tribune [online]. 2007 [cit. 30.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://www.iht.com/articles/2007/04/26/news/japan.php>

[88] Koizumi makes 'pledge for peace'. CNN.com [online]. 2001 [cit. 30.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/asiapcf/east/08/13/koizumi.visit/index.html>

reakce nebyla tak extrémní, nicméně čínské ministerstvo zahraničí prohlásilo: *„Jeho návštěva naznačuje nedostatek kajícnosti Japonska nad válečnou agresí."*[89]

Otázkou je, co stojí za Koizumiho rozhodnutím navštívit tak kontroverzní místo. Ještě předtím, než se stal premiérem, Koizumi navštívil tzv. mírové muzeum v kagošimské prefektuře. Podle Masaru Tamamota, to, co začalo jako běžná návštěva lokálního muzea z důvodu osobního zájmu, skončilo posílením přesvědčení budoucího premiéra o vhodnosti návštěv Svatyně Jasukuni.[90] Tehdy byl Koizumi především zasažen osudy mladých pilotů kamikaze, jejichž poslední dopisy před bojem ho dojaly před zraky veřejnosti k slzám. Podle některých je Koizumi na rozdíl od předchozích premiérů jednoduše citlivý a dotýkají se ho osudy „jeho lidí". Podle člena japonského Parlamentu Kóiči Katóa je Koizumi typem politika, který se při rozhodování spíše než na rozum a logické uvažování opírá o city a intuici. Nicméně podle Tamamota Koizumi nepoužil stejnou citlivost vůči asijským sousedům a jejich náhledu na minulost.[91]

Jiný pohled na Koizumiho motivaci navštěvovat Svatyni přináší Cuguo Morita, místopředseda Společnosti truchlících rodin. Podle něj mu volal 15. dubna 2001 tehdy ještě kandidát na premiéra Džuničiró Koizumi s ujištěním, že určitě navštíví Svatyni Jasukuni, pokud bude zvolen šéfem LDP a premiérem Japonska. Morita to pochopil jako žádost o podporu vlivné společnosti v boji o křeslo předsedy LDP *„za jeho slib prolomit politické tabu, kterého se jeho předchůdci obávali ze strachu před reakcí ostatních částí Asie."*[92] Společnost truchlících rodin to náležitě ocenila. Koizumi porazil bývalého premiéra Hašimota, který návštěvu Svatyně neslíbil.

V roce 2002 navštívil Koizumi Svatyni podruhé. Tentokrát 21. dubna (za dva dny byl následován jednadevadesáti členy Parlamentu, dalších 94 vyslalo své zástupce) a vydal prohlášení, ve kterém vyjádřil, že nebylo jeho záměrem vyvolat svou návštěvou napětí mezi asijskými státy a Japonskem. Ve stejném projevu také řekl: *„Věřím, že současný mír a prosperita Japonska se zakládají na neocenitelných obětech, vykonaných mnohými lidmi, jež ztratili ve válce život. Je důležité, že jsme během doby odhodlaně lpěli na rozhodnutí uchovat mír a odsoudit válku, a ujistili jsme se tak, že se již nikdy neuchýlíme k tragické*

---

[89] Koizumi makes 'pledge for peace'. CNN.com [online]. 2001 [cit. 30.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/asiapcf/east/08/13/koizumi.visit/index.html>

[90] TAMAMOTO, Masaru. A Land Without Patriots: The Yasukuni Controversy and Japanese Nationalism . *World Policy Journal*. 2001, vol. 18, no. 3, s. 34-35

[91] tamtéž, s. 35

[92] YOSHIDA, Reiji. Koizumi's shrine trips baffle officials, aides. *The Japan Times* [online]. 2005 [cit. 4.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://search.japantimes.co.jp/member/member.html?nn20050528f1.htm>

válce."[93] Koizumiho projev ovšem Čínu opět nepřesvědčil. Na protest proti návštěvě totiž ihned odložila plánovanou návštěvu japonského ministra obrany na svém území a návštěvu Japonska čínskou námořní flotilou. Úředník čínského ministerstva zahraničí vydal prohlášení, že *„návštěva Svatyně Jasukuni japonským premiérem zasáhla pocity čínského lidu a poškodila čínsko-japonské vztahy. Čína věří, že v tuto chvíli není vhodné vykonat tyto návštěvy."*[94] Koizumi reagoval na protesty se slovy: *„Čína má své důvody. Chci je respektovat."*[95] V říjnu toho roku varoval čínský president Ťiang Ce-min Koizumiho, aby už nikdy do Jasukuni nevkročil.

Džuničiró Koizumi pokračoval v tradici a 14. ledna 2003 navštívil Jasukuni potřetí. A opět, reakce Číny na sebe nenechala dlouho čekat. Již několik hodin po návštěvě vydalo čínské ministerstvo zahraničí velmi rozhořčené prohlášení: *„Čínská vláda a její lid vyjadřují silné znepokojení a pobouření. Také to zasáhlo city asijských obětí, včetně těch čínských."*[96] Na to reagoval Koizumi se slovy o tom, že chtěl *„meditovat o míru s čistou myslí a o tom, že Japonsko už nikdy nezpůsobí válku."*[97] Přidal ujištění o tom, že vztahy mezi Japonskem a Čínou zůstávají silné. Koizumi sice v citlivý den, 15. srpna, Svatyni nenavštívil, nicméně tak učinili čtyři ministři z jeho kabinetu a kontroverzní, z nacionalismu mnohokrát nařknutý tokijský starosta Šintaró Išihara. Čínské komunistické noviny Renmin Ribao uvedly rozhořčení krátce nato. V jejich článku mj. stálo: *„Dříve i letos je 15. srpen neustále znepokojující datum pro čínsko-japonské vztahy. Mnoho vysokých úředníků, kteří stále uctívají Svatyni Jasukuni, jen ukazují nedostatečné pojetí historie a opovržení nad pocity obětí z Číny a dalších asijských zemí. Návštěva je typickým projevem sebestředného a omezeného nacionalismu."*[98] Ministerstvo zahraničí ČLR pak přidalo i své stanovisko: *„Správně poznávat tuto část historie a správně s ní zacházet je prospěšné zdravému a klidnému vývoji přátelských a přívětivých bilaterálních vztahů."*[99]

Japonský tisk byl v reakcích na premiérovy návštěvy rozdělen. Ekonomické noviny Nikkei vyjádřily obavy z následků, které by mohla mít na čínsko-japonské vztahy. Podle

---

[93] *Projev premiéra Koizumiho „Observation by Prime Minister Junichiro Koizumi on the Visit to Yasukuni Shrine"*. Tokio, 21.dubna 2002
Dostupné z WWW: <http://www.mofa.go.jp/announce/pm/koizumi/observe0204.html>, 2.4.2007.

[94] China protests at Japanese shrine visit. *BBC News* [online]. 2002 [cit. 3.5.2007].
Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/1946389.stm>

[95] Japan plays down China snub. *BBC News* [online]. 2002 [cit. 3.5.2007].
Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/1947779.stm>

[96] Anger at Japan PM's shrine visit. *BBC News* [online]. 2003 [cit. 3.5.2007].
Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/2655977.stm>

[97] tamtéž

[98] Shrine visit strains China ties. *BBC News* [online]. 2003 [cit. 3.5.2007].
Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3153665.stm>

[99] tamtéž

Nikkei se měla otázka Jasukuni, jako hlavní překážka mezi oběmi zeměmi, vyřešit už kvůli šestistranným rozhovorům nad severokorejským jaderným programem. V podobném duchu se vyjádřil i deník Asahi šinbun, poukazující na zklamání z toho, že Koizumi nenabídl alternativu národního pomníku padlým, kde by nedošlo ke kontroverzím ohledně propojení náboženství a státu. Noviny Jomiuri šinbun a Sankei šinbun uvedly docela opačné názory. Ve druhých bylo možné se dočíst: *„Cizí země by se neměly vměšovat do vnitřních záležitostí jiné země. Neměly by to tak dělat, i když Svatyně Jasukuni uctívá válečné zločince třídy A.“*[100]

Bylo to první den roku 2004, tedy 1. leden, kdy Koizumi navštívil Jasukuni počtvrté. Náměstek čínského ministra zahraničí Wang Yi opět vyjádřil rozhořčení Číny nad premiérovým jednáním. Wang řekl, že *„návštěva míří nejen proti Koizumiho vlastním slibu prozkoumat své nitro při zabývání se dějinami agrese, ale také dále podkopává politický základ čínsko-japonských vztahů.“*[101] Koizumi se opět obhajoval a zmiňoval, že jeho návštěva je otázkou tradic a zvyků.

Rok 2004 je, co se týče Jasukuni, něčím výjimečným. Okresní soud japonského města Fukuoka vydal 7. dubna toho roku první rozhodnutí svého druhu. Soud prohlásil návštěvy Jasukuni japonským premiérem za protiústavní. Soud usoudil, že je tím narušeno oddělení státu a náboženství. Nedbal na obhajobu, která se bránila tvrzením, že Koizumi navštívil Svatyni jako soukromá osoba, a dal naopak za pravdu 211 žalobcům, mezi nimiž nechyběli příbuzní padlých vojáků a členové dalších náboženství, že ji navštívil v rámci své funkce premiéra. Odškodné za duševní újmu ale žalobcům soud nepřiznal. Koizumi ale považoval rozhodnutí soudu za „zvláštní“ s tím, že nechápe, čím porušil Ústavu.[102]

V listopadu roku 2004 se premiér Koizumi setkal na regionálním ekonomickém summitu se svým protějškem, čínským prezidentem Chu Ťin-taem. Chu prohlásil, že největší překážkou pro zlepšení vztahů mezi Čínou a Japonskem je Svatyně Jasukuni. Koizumi se snažil Chuovi vysvětlit, že jeho motivací k návštěvám je modlit se za mír a za to, aby Japonsko už nikdy nešlo do války.[103]

---

[100] Shrine visit strains China ties. *BBC News* [online]. 2003 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3153665.stm>

[101] Japan war shrine visit sparks row. *BBC News* [online]. 2004 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3360591.stm>

[102] Japan PM's shrine visit illegal. *BBC News* [online]. 2004 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3606407.stm>

[103] Koizumi warned over war shrine. *BBC News* [online]. 2004 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4031567.stm>

Ty nejhlasitější protesty však přišly v roce 2005. Po dalším rozhodnutí, tentokráte ósackého soudu, o protiústavnosti návštěv navštívil Koizumi 16. října Svatyni na rozdíl od minulých let, kdy měl na sobě tradiční kimono, v civilním obleku a nevstoupil do hlavní síně Svatyně, nýbrž jako ostatní se modlil před ní. Čínská vláda reagovala opět velmi rychle: *„Koizumi musí převzít historickou odpovědnost za poškození čínsko-japonských vztahů."*[104] Čína odvolala plánovanou návštěvu japonského ministra zahraničí Mačimury, která měla urovnat spory ohledně Svatyně, učebnic dějepisu a nalezišť zemního plynu. Čínské ministerstvo zahraničí prohlásilo krátce poté, co Jasukuni navštívily dvě stovky členů Parlamentu, že premiérova návštěva Svatyně *„rozdmýchává oheň extrémně pravicovým silám v Japonsku, které pokřivují a popírají historii své země za války; věříme, že takovéto aktivity vyústí do vážných politických důsledků."*[105] Koizumiho kabinet opět opakoval slova o soukromé povaze jeho návštěvy a o modlitbách za mír.

Koizumiho návštěva v roce 2005 vyvolala bouřlivou odezvu jak v čínských, tak japonských novinách. Například China Daily napsala, že *„způsob pokání Japonska za militaristickou minulost je hlubokým bodnutím do živého masa oboustranných vztahů a takové zranění je degenerující."*[106] Mnoho článků také vyjadřovalo pobouření nad tím, že Koizumi znevažuje svou návštěvou tehdejší šedesáté výročí konce 2. světové války. Mnoho čínských médií ji též považovalo za provokativní, jelikož byla uskutečněna v době, kdy se vrátila historicky druhá čínská posádka z vesmíru. Za zmínku stojí velmi expresivní věta z jednoho čínského článku: *„Čínský lid nezapomene a neodpustí."*[107]

Na rozdíl od dřívějších let se tentokrát japonské noviny shodly na negativním hodnocení Koizumiho návštěv. Dokonce deník Jomiuri šinbun, který dříve premiérovy návštěvy podporoval, prohlásil, že japonská veřejnost je rozdělena, jelikož jí premiér jasně nevysvětlil své důvody pro návštěvu Jasukuni. Jomiuri šinbun navíc vyzval ostatní japonské deníky k diskusi nad ožehavým tématem a sám zahájil sérii článků o japonské válečné historii. Deník Nikkei napsal: *„Premiér by měl jasně vysvětlit lidem, jak znovu vystavět diplomacii Japonska vůči asijským zemím."*[108] Obavy nad dalším zhoršením čínsko-japonských vztahů vyjádřil podobně i deník Asahi šinbun. Mainiči šinbun k tomu dodalo: *„Rok 2005 měl být rokem prohloubení přátelství se sousedními zeměmi, ale místo*

---

[104] Japan PM visits Yasukuni shrine. *BBC News* [online]. 2005 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4348280.stm>

[105] China calls off Japanese visit. *BBC News* [online]. 2005 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4352130.stm>

[106] Press outrage at Koizumi shrine trip. *BBC News* [online]. 2005 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4352776.stm>

[107] tamtéž

[108] tamtéž

toho premiérovy opakované návštěvy zesilují protijaponské smýšlení v Číně a Jižní Koreji."[109] Hromadný odsudek návštěv japonskými novinami narušilo jen Sankei Šinbun, které nadále vyjádřilo podporu premiérovi.

V květnu téhož roku byl proveden výzkum veřejného mínění. Podle výzkumu deníku Jomiuri šinbun dosahovala podpora Koizumiho kabinetu 51,4 %. Stejný výzkum ukázal rozpolcenost japonské společnosti v otázce návštěv Svatyně. 48 % dotazovaných vyjádřilo podporu návštěvám Jasukuni, naopak 42 % bylo proti. Hlavním důvodem podpory návštěv je pro 53,1 % respondentů názor, že do otázky Jasukuni by neměly zasahovat jiné země, pro 35,8 % pak přesvědčení, že je přirozené utěšit duše padlých za války. Naproti tomu 72,8 % odpůrců prohlásilo, že se obávají, že návštěva Svatyně poškodí vztahy Japonska s dalšími zeměmi. 13,3 % uvedlo, že by mohla návštěva porušit ústavně zakotvené oddělení státu a náboženství. Jen 12,4 % uvedlo jako důvod fakt, že Svatyně uctívá vedle padlých za války i válečné zločince třídy A.[110]

Celkové zhoršení vztahů bylo vedle problému Jasukuni posíleno vydáním Nové učebnice dějepisu v Tokiu, která obsahovala kontroverzní formulace, které bagatelizovaly vojenskou minulost Japonska. Mimo jiné, „nankingský masakr" byl uváděn jen jako „nankingský incident". Opět se objevila spojení, která popisovala dobytí Číny a ostatních zemí ve 30. a 40. letech 20. století jako „postup japonských sil" místo silnějšího výrazu „invaze". 16. dubna 2005 vypukly v Číně masové demonstrace, doprovázené pálením japonských vlajek a ničením japonských obchodů, na protest proti těmto učebnicím, které podle nich zastírají válečné zločiny Japonska z doby 2. světové války. Japonský premiér označil čínské demonstrace, které byly doprovázené i bojkotem japonského zboží, za „politováníhodné." V japonském tisku se psalo o řízené provokaci ze strany čínské vlády.[111]

V roce 2006, tedy roce, kdy odstoupil ze své funkce, navštívil Džuničiró Koizumi Svatyni Jasukuni jako premiér pošesté, avšak poprvé v den, který kdysi slíbil Společnosti truchlících rodin a dalším podobným organizacím, tedy 15. srpna. Koizumi na kritiku Číny, že svou návštěvou uráží oběti války, namítl, že rozhodně nejde oslavovat militarismus a zopakoval výroky z minulých let. Oproti předchozím návštěvám se Koizumi

---

[109] Press outrage at Koizumi shrine trip. *BBC News* [online]. 2005 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4352776.stm>

[110] Supporters of Koizumi's Yasukuni visits outnumber opponents: poll. *FindArticles.com* [online]. 2005 [cit. 4.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://findarticles.com/p/articles/mi_m0XPQ/is_2005_Oct_24/ai_n15738245>

[111] Japonský premiér kritizuje demonstrace v Číně. *BBC Czech* [online]. 2005 [cit. 10.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/04/050411_china_japan_1444.shtml>

v Jasukuni zdržel déle, asi deset minut.[112] Za pozornost také stojí to, že 4. srpna 2006 navštívil Svatyni Koizumiho tehdy předpokládaný nástupce Šinzó Abe. Návštěva byla následována protestními demonstracemi v tokijských ulicích. Zároveň vyšly výzkumy, které vypovídaly o rekordně vysokých obavách z následků návštěv Jasukuni japonským premiérem – více než polovina respondentů vyjádřila přání, aby budoucí premiér Svatyni nenavštívil.[113] V den výročí konce války byl také zapálen dům Kóiči Katóa, člena Parlamentu, který několikrát veřejně kritizoval premiérovy návštěvy sporné Svatyně a jenž několikrát vyjádřil obavy z růstu agresivního nacionalismu. Policie následně zjistila, že pachatelem byl pravicový extrémista, vytrvale podporující postoj Koizumiho k Jasukuni.[114] Po poslední Koizumiho návštěvě přišla Čína s velmi silnou kritikou vrcholného japonského představitele. Nazvala jeho počínání *„problémem mezinárodní spravedlnosti, který pošlapává vědomí lidstva."*[115] Podle pozorovatelů byla čínská vláda co nejdůraznější v kritice Japonska proto, aby tak utlumila možné demonstrace v ulicích. To se také vyplnilo a neopakovaly se mohutné antijaponské projevy jako v roce 2005.

6.1 Japonsko a reflexe minulosti ve světle návštěv Svatyně Jasukuni

Otázka Svatyně Jasukuni je Čínou předkládána jako jeden z důkazů, které mají podpořit tvrzení, že Japonsko nedostatečně reflektovalo svou válečnou minulost. Podle Číny by se Japonsko mělo důrazněji postavit ke svým dějinám, jinak hrozí návrat k militaristické politice, která stála milióny mrtvých. Podle informací v předchozí kapitole je jasné, že čínská vláda považuje problém nevyřešené minulosti, konkrétně v podobě sporné Svatyně, za překážku vztahů mezi oběma asijskými sousedy. Jaká je skutečná pozice Japonska pod tíhou čínské kritiky?

Japonsko se několikrát od poloviny 60. let 20. století omluvilo za zločiny spáchané za války. Již ve společném komuniké, kterým navázalo Japonsko diplomatické styky s Čínou, se píše: *„Japonská strana si je plně vědoma odpovědnosti za vážnou škodu, kterou Japonsko způsobilo v minulosti čínskému lidu během války a hluboce se za to stydí. Dále*

---

[112] Koizumi shrine visit stokes anger. *BBC News* [online]. 2006 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4789905.stm>

[113] tamtéž

[114] Koichi Kato, victim of arson, warns of 'dangerous' nationalism. *FindArticles.com* [online]. 2006 [cit. 10.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://findarticles.com/p/articles/mi_m0WDQ/is_2006_August_21/ai_n16678047>

[115] AOKI, Naoko. Yasukuni issue poses headache for China, too. *The Japan Times* [online]. 2006 [cit. 5.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20060818f2.html>

japonská strana potvrzuje svůj záměr uskutečnit normalizaci vztahů mezi dvěmi zeměmi od plného uznání třech principů... "[116] Další vyjádření ohledně války či přímo omluvy za spáchané zločiny vyjádřili vedle císařů Hirohita (1984) a Akihita (1990 a 1998) většinou premiérové Fukuda (1978), Suzuki (1982), Nakasone (1984), Kaifu (1990), Mijazawa (1992), Hosokawa (dvakrát v r.1993), Murajama (1994), Murajama (1995), Hašimoto (1997), Obuči (1998) a Koizumi (šestkrát v letech 2001-2006).

Zvláštní pozornost si však zaslouží prohlášení z roku 1995, na kterém se usnesla Sněmovna reprezentantů japonského Parlamentu.[117] Sněmovna reprezentantů vydala 9. června 1995 tzv. Rezoluci k obnovení úsilí o mír na základě historické lekce (Rekiši o Kjókun ni Heiwa e no Kecui o Arata ni suru Kecugi): *„Při příležitosti 50. výročí konce 2. světové války tato sněmovna nabízí upřímnou soustrast těm, kdo padli v akci a obětem válek a podobných událostí po celém světě. Vážně přemýšlíme o mnohých případech koloniální správy a aktů agrese v moderních dějinách světa a uznáváme, že Japonsko vykonalo takové činy v minulosti, a způsobilo tak bolest a utrpení národům jiných zemí, zvláště v Asii, jimž členové této Sněmovny vyjadřují hluboký soucit. Musíme se přenést přes rozdílné pohledy na historii minulé války a poučit se pokorně z lekcí historie tak, abychom mohli vybudovat mírové mezinárodní společenství. Tato Sněmovna vyjadřuje své rozhodnutí pod záštitou věčného míru, zakotveného v Ústavě Japonska, připojit se k ostatním národům světa a razit cestu do budoucna, která umožňuje lidským bytostem žít pospolu.* "[118]

Znění této rezoluce však bylo původně daleko přímočařejší ve smyslu omluvy za válečná příkoří spáchaná Japonskem. Vládní strana premiéra Tomiičiho Murajamy, japonská sociálně-demokratická strana (SDP), tehdy musela přistoupit na kompromis, k němuž byla donucena svým koaličním partnerem, konzervativní LDP. Proces přijetí Rezoluce mnohé vypovídá o tom, jak politická reprezentace v Japonsku přistupuje k otázce minulosti. Z 502 členů Sněmovny se hlasování účastnilo pouze 251 z nich, z kterých Rezoluci podpořilo 230 zastupitelů. Mnoho levicových členů Sněmovny hlasovalo proti či se zdrželo, jelikož požadovali daleko jasnější a údernější znění omluvy. K nim se přidali i někteří členové LDP, kteří i notně kompromisní závěrečnou podobu Rezoluce považovali za přehnaně omluvnou. Podle Johna W. Dowera, profesora the Massachusetts Institute of

---

[116] *Společné komuniké vlád Japonska a Číny z roku 1972*
Dostupné z WWW: <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china/joint72.html>, 28.4.2007.
[117] STURGEON, William D., s. 75
[118] *Rezoluce k obnovení úsilí o mír na základě historické lekce*
Dostupné z WWW: <http://www.mofa.go.jp/announce/press/pm/murayama/address9506.html>, 9.5.2007.

Technology, lze Rezoluci považovat za velmi kompromisní z následujících důvodů: *„japonský kolonialismus a agrese jsou umístěny v širším kontextu „moderního" kolonialismu a agrese jiných mocností (tedy „Západu"); slovo „omluva" viditelně chybí v konečném znění a vyjádřený „hluboký soucit", nad Japonskem způsobeným utrpením, které postihlo jiné země, se výslovně týká primárně asijských zemí, sousedících s Japonskem."*[119]

Každopádně dosud nejvýznamnější omluvou Japonska za válečná příkoří, se stalo prohlášení premiéra Murajamy z 15. srpna 1995 s názvem Při příležitosti 50. výročí konce války. V zahraničí byla považována za první jasnou omluvu svého druhu. Na Murajamovu omluvu, v které nechyběla slovní spojení jako „hluboká lítost" či „omluva z celého srdce" pak odkazoval i další premiéři včetně premiéra Koizumiho, který podobná slova použil i při 60. výročí války.[120] Přesto jsou dosud vyjádřené „omluvy" v Číně obecně chápány jako nedostatečné a neuspokojivé. Wakamija např. uvádí, že *„tzv. „omluvy" si jen stěží zaslouží být nazývány takovým termínem. Pečlivě konstruované výrazy lítosti dosud opakovaně selhaly v základní věci, a to upřímnosti, nejen kvůli tomu, že úřednické formulace měly za úkol stejně tak popřít odpovědnost tak ji přiznat, ale kvůli jejich nedostatku přirozeného doprovodného jevu omluvy - tedy nápravy, např. odškodné obětem zvěrstev a porušování lidských práv."*[121]

Právě tento dvojsečný přístup Japonska je zdrojem kritiky. Na jedné straně vydá japonský premiér prohlášení o připravenosti Japonska zachovat mír a nikdy neopakovat chybu války, na druhé straně navštíví Svatyni, která je symbolem státní ideologie militaristického Japonska, které způsobilo značnou újmu miliónům lidí. Na jedné straně je pokora k obětem války, na druhé straně je muzeum Júšúkan, které podle svých slov prezentuje pravdivý pohled na historii Japonska. Tento pohled však znamená, že Japonsko je zde vykreslováno jako oběť, která se snažila přinést do Asie mír a osvobodit ji. Silně revizionistický pohled na dějiny prezentovaný v muzeu je zdrojem dalších rozepří nad minulostí.

Vraťme se ale ještě jednou k návštěvám Svatyně. Jak již zde bylo výše zmíněno, existují různé úvahy nad tím, proč premiér Koizumi Svatyně Jasukuni opakovaně navštívil. Vedle osobního přesvědčení, že je nutné uctívat pochované padlé za války, se nabízí podpora

---

[119] DOWER, John W. Japan Addresses Its War Responsibility. *The Journal of the International Institute* [online]. 1995 [cit. 9.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://www.umich.edu/~iinet/journal/vol3no1/jpnwar.html>

[120] STURGEON, William D., s. 76

[121] WAKAMIYA, Yoshibumi. 'The Law of next year' in Japanese politics. *Japan Focus*. [online]. 2005 [cit. 1.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://data2.data3m3.com/products/details/1648>

mocných skupin. Společnost pro truchlící rodiny a další asociace spjaté s podporou Svatyně hrají významnou roli v organizování voličů hlavní japonské strany LDP. Odhady členstva se různí, nicméně jejich počet přesahuje milión. Jejich hlavním cílem je, aby premiér navštěvoval Svatyni a uctíval tak padlé. Ač se nedávno objevily debaty nad tím, že by Společnost souhlasila s odděleným pochováním válečných zločinců třídy A, mimo Jasukuni, tedy s tzv. bunši, zatím nemá tento názor v jejich řadách většinu. Na druhou stranu je třeba zmínit, že Společnost vyjádřila starost nad tím, že otázka návštěv Svatyně se stala diplomatickým problémem mezi Japonskem a Čínou.[122]

Koizumiho návštěvy také podle M. Tamamota souvisejí s jeho ekonomickými reformami. Jelikož se politický boj v Japonsku odehrává spíše na úrovní frakcí jedné, vládní strany (od roku 1955 téměř nepřetržitě) LDP, a ne na úrovni stran, potřeboval Koizumi podporu pro své důraznější reformy od silně konzervativních až nacionalistických skupin uvnitř LDP.[123]

Masaru Tamamoto zároveň píše, že za zhoršením vzájemných vztahů mezi Čínou a Japonskem stojí rostoucí „jestřábí nacionalismus" a návštěvy Svatyně vytvářejí jakýsi „kult Jasukuni". Dodává, že ostatní země nemohou přijmout náhled japonské politické reprezentace na tyto návštěvy.[124] Tamamotův pohled vyvolal nenávistné reakce. Jošihisa Komori, redaktor pravicových novin Sankei šinbun (6. nejprodávanější japonské noviny), ostře napadl Tamamotovy názory, které byly uvedeny v komentáři na internetových stránkách Japonského institutu pro mezinárodní otázky (JIIA), krátce před poslední návštěvou Svatyně Jasukuni premiérem Koizumim. Komori je dlouhodobý stoupenec toho, aby se Japonsko přestalo ponižovat před Čínou a ostatními zeměmi kvůli 2. světové válce, s přihlédnutím k zločinům Číny vůči vlastnímu obyvatelstvu v 60. a 70. letech 20. století.[125] Komori nařkl Tamamota z levičáctví a z nedostatku podpory japonské zahraniční politiky a principu národní bezpečnosti.[126] Na Komoriho článek rychle reagoval šéf JIIA, poslal omluvu za uveřejněné komentáře, nechal je ze stránek vymazat a s Tamamotem ukončil spolupráci. Tato událost vyvolala i pozornost zahraničních médií, vyjadřujících obavy nad svobodou slova v Japonsku a nad růstem japonského nacionalismu.

---

[122] War-bereaved families ask Koizumi to consider Asia in shrine visits. *FindArticles.com*. [online]. 2005 [cit. 2.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://findarticles.com/p/articles/mi_m0XPQ/is_2005_June_13/ai_n13831428>

[123] TAMAMOTO, Masaru. A Land Without Patriots: The Yasukuni Controversy and Japanese Nationalism . *World Policy Journal*. 2001, vol. 18, no. 3, s. 33

[124] TAMAMOTO, Masaru. How Japan Imagines China and Sees Itself. *World Policy Journal*. 2005, vol. 22, no. 4, s. 62

[125] CLEMONS, Steven. Japan´s Right-Wingers Out of Control. *The Washington Note*. [online]. 2006 [cit. 10.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://wdsturgeon.googlepages.com/clemensessay>

[126] KOTLER, Mindy. Sharing American Values With Japan. *Asia Policy Point*. [online]. 2006 [cit. 10.5.2007]. Dostupné z WWW: http://wdsturgeon.googlepages.com/kotleressay

Problém, který z premiérových návštěv Svatyně Jasukuni pro samotné Japonsko vyvstává, je především nevyřešený pohled na oddělení státu a náboženství. Jasukuni slouží jako posvátné místo, kde se odehrávají náboženské rituály a slavnosti, spjaté s náboženstvím šintó. Zároveň ale stále nese svou dřívější funkci státního památníku pro padlé za války. Názor na pochované válečné zločince třídy A je pak ovlivněn všeobecnou reflexí japonské válečné zkušenosti. Ti, co odmítají zvláštní úlohu Japonska za 2. světové války a přidávají se, tak jak to nazývá Tamamoto, k ahistorickému pohledu, pro který je typické přijímání teze, že „všechny války jsou špatné" nebo „všichni jsme oběti", také zároveň odmítají výsledky Tokijského procesu. Váleční zločinci jsou v jejich očích relativizováni, ba dokonce omilostňováni jako oběti.

6.2 Čína a její kritika

Kritici čínského postoje vůči návštěvám Svatyně Jasukuni japonským premiérem a japonské reflexi minulosti poukazují na fakt, že i postoj samotné Číny ke svým dějinám je přinejmenším rozporný. Komunistická strana např. zařídila to, aby z čínských učebnic dějepisu zmizely nelichotivé pasáže z historie ČLR. Kvůli tomu se čínští školáci nemohou například dovědět o tom, že politika tzv. Velkého skoku připravila o život přes 30 miliónů lidí.[127]

Mnozí nezávislí pozorovatelé a samotní Japonci tak upozorňují na fakt, že Čína otázku minulosti používá jen jako politický, účelový nástroj, kterým chce dosáhnout oslabení pozice Japonska. Podle těchto názorů čínská vláda vědomě podporovala masové demonstrace z roku 2005, které měly za následek ničení všeho, co mělo jakoukoliv souvislost s Japonskem – tedy obchodů, zboží, vlajek, ambasády, ad. Jedním z motivů je to, že čínská vláda chce zaměřením se na protijaponské nálady *„odvést pozornost od domácích problémů"*[128].

Hlavním důvodem pro zintenzivnění výpadů proti Japonsku je podle mnohých snaha Číny ukázat Japonsko v tom nejhorším světle před zbytkem světa. Japonsko totiž jako *„druhý*

---

[127] *Twentieth Century Atlas – Death Tolls*
Dostupné z WWW: <http://users.erols.com/mwhite28/warstat1.htm>, 15.5.2007.
[128] V Číně se šíří protijaponské demonstrace. *BBC Czech* [online]. 2005 [cit. 10.5.2007].
Dostupné z WWW:
<http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/04/050411_china_japan_0600.shtml>

největší přispěvatel do rozpočtu OSN"[129] velmi usiluje o stálé členství v Radě bezpečnosti OSN. Navíc po dlouhých desetiletích pacifistického postoje, kdy poválečná ústava v podstatě nedovolovala vojenské angažmá Japonska v konfliktu, začal postupný obrat k aktivnějšímu zapojení Japonska v mezinárodních vztazích. Na nátlak USA byl v říjnu 2001 schválen zvláštní protiteroristický zákon, který později umožnil přes protesty japonské veřejnosti vyslat pět set padesát japonských vojáků, kteří v současnosti pracují v jižním Iráku na obnově a humanitárních projektech. Růst role Japonska v bezpečnostní politice a těsnější spolupráce se Spojenými státy v této oblasti vytvářejí v Číně obavy. Ta věří, že *„Japonsko usiluje o zvýšení svého politického vlivu jak na regionální, tak na globální úrovni, a doplnění své ekonomické váhy, která je přes období ekonomické stagnace výrazná"*[130]. Snaží se proto vytvářet obraz Japonska jako země, která má stále silné nacionalistické smýšlení a tendenci navázat na odkaz militaristické politiky z 2. světové války, a tím jí zabránit k zisku křesla stálého člena v RB OSN. Silná čínská kritika je také jedním z důvodů, proč mnozí Japonci podporovali Koizumiho návštěvy Jasukuni, ač s nimi ve skutečnosti nesouhlasili. Chápali totiž kritiku Číny jako politickou hru, a proto by jakýkoliv ústupek ze strany Japonska mohl znamenat přiznání slabosti vůči Číně.

Vypadá to tedy, že otázka minulosti je čínskou vládou nastolována ani ne kvůli skutečné touze po morálním zadostiučinění čínských obětí války, ale spíše z důvodu jejího použití jako nástroje k prosazení politických cílů Číny, která usiluje o dominantní postavení v asijském regionu. Každopádně má takový postup nevýhody v čínských protijaponských demonstracích, které se mohou zvrhnout v protesty proti komunistické vládě. Navíc důležitost dobrých ekonomických vztahů s Japonskem má svou relevanci – Čína se stala předním investorem v Japonsku a také jeho největším obchodním partnerem, zodpovědným za pětinu z celkového japonského obchodu.[131]

---

[129] ROY, Denny. Stirring Samurai, Disapproving Dragon: Japan's Growing Security Activity and Sino-Japan Relations . *Asian Affairs*. 2004, vol. 31, no. 2, s. 88. Dostupné z WWW: <http://www.apcss.org/Publications/Ocasional%20Papers/OPStirringSamuraiRoy.pdf>.

[130] ROY, Denny, s. 91

[131] TAMAMOTO, Masaru. How Japan Imagines China and Sees Itself. *World Policy Journal*. 2005, vol. 22, no. 4, s. 55

ZÁVĚR

Na začátku této práce jsem si vytyčil prozkoumat problém související s rolí minulosti ve vztazích mezi dvěma státy. Překáží nevyřešená minulost rozvíjení vzájemných vztahů mezi danými státy? Jaký má na ně vliv? Japonsko svou agresivní politikou v Číně, především v období 1937-45, napáchalo obrovské škody, které dodnes vzbuzují vášně. Nejčastěji je v této souvislosti zmiňován Nankingský masakr, kdy podle maximálních odhadů japonská armáda povraždila až 300 000 lidí.

Americká okupační správa se po 2. světové válce pokusila svými reformami zabránit opětovné militarizaci Japonska přijetím nové ústavy, mezi jejíž nejdůležitějšími ustanoveními je zřeknutí se války, oddělení státu a náboženství a zakotvení lidských práv. K vyrovnání se s válkou měl sloužit Tokijský proces, jenž byl však zdrojem mnohé kritiky – vedle procedurálních nedostatků a uplatňování tzv. spravedlnosti vítězů se podle mnohých ukázalo jako nešťastné, že k odpovědnosti nebyl povolán císař Hirohito. Reflexe minulosti tak nemohla být už v bezprostředně poválečném období náležitě provedena.

Vztahy s Čínou byly do značné míry ovlivněny studenoválečným rozdělením světa. K normalizaci vztahů došlo až v roce 1972, kdy se Japonsko omluvilo za příkoří spáchaná v Číně a za to se Čína zřekla nároků na reparace. První kontroverze ohledně minulosti v čínsko-japonských vztazích se objevily v 80. letech. Poprvé z důvodu vydání učebnic dějepisu, které zkresleně popisovaly japonskou agresi, podruhé kvůli premiérově návštěvě Svatyně Jasukuni, která vedle zhruba 2,5 miliónů padlých za války pochovává i čtrnáct válečných zločinců třídy A, odsouzených Tokijským tribunálem po 2. světové válce.

Svatyně Jasukuni byla postavena v počátku období Meidži. Vedle náboženské funkce sloužila jako nástroj pro podporu a šíření státní ideologie díky tomu, že se stala hlavním místem pro rituální pochování válečných hrdinů, kteří padli v boji za císaře. S čím dál tím větší angažovaností Japonska ve válečných konfliktech Jasukuni nabírala na důležitosti. Tu vyjadřovala státní podpora Svatyně a složení jejích kněží, kteří měli těsný vztah s ozbrojenými silami. Vrchol důležitosti zažila Svatyně Jasukuni během druhé čínsko-japonské války a pacifické války. Japonští vojáci bojovali s vědomím, že po smrti skončí právě v ní, jako božské kami, což byla pro ně obrovská čest. Militaristické Japonsko používalo kult sebeobětování jako mocný prostředek k mobilizaci.

Svatyně Jasukuni se dostala po 2. světové válce do potíží, jelikož kvůli nové ústavě ztratila svého hlavního sponzora – stát. Nicméně krátce po válce se objevily organizace

typu Společnost truchlících rodin či Asociace válečných hrdinů, které získávaly podporu pro její financování a jako hlavní cíl si vytyčily znovuobnovení státního patronátu nad Jasukuni. Vliv těchto organizací a provázanost jejich členů s konzervativní vládní stranou LDP byla zřejmá, což je zejména patrné v první polovině 70. let, kdy došlo k sérii návrhů zákonů, které měly uzákonit státní podporu Svatyně. Premiérovy návštěvy Svatyně byly po získání japonské nezávislosti časté, nicméně se odehrávaly v rámci běžných jarních a podzimních slavností. Zlom však přichází s rokem 1978, kdy bylo za součinnosti vlády, která dříve prostřednictvím Ministerstva zdravotnictví dodala představitelům Svatyně jejich seznam, pochováno čtrnáct válečných zločinců třídy A. Od té doby byly návštěvy Svatyně sledované i čínskou vládou. Zdrcující kritiky se dočkal premiér Nakasone, který Jasukuni navštívil 15. srpna 1985, tedy v den výročí ukončení války. Došlo k vážné diplomatické roztržce mezi Japonskem a Čínou. Nakasone tehdy ustoupil a po mnoho let nedošlo k oficiální návštěvě.

Po návštěvě Svatyně premiérem Hašimotem se však o největší rozruch postaral premiér Džuničiró Koizumi, který Jasukuni navštívil šestkrát. Svatyně Jasukuni se stala vážným diplomatickým problémem, o čemž svědčí i to, že vrcholný čínský představitel do konce Koizumiho éry (2006) Japonsko oficiálně nenavštívil. Čína argumentovala neschopností japonské sebereflexe a neúctou japonské vlády k obětem války, s poukazem na pochované válečné zločince. Japonsko vždy odráželo čínské reakce s tím, že premiér neníní návštěvy Svatyně jako podporu militaristickým idejím. Vrcholu dosáhly obrovské protesty v roce 2005, po návštěvě Svatyně a vydání kontroverzních japonských učebnic dějepisu, kdy došlo k ničení japonských obchodů, zboží a pálení japonských vlajek.

Na premiérovu motivaci navštěvovat spornou Svatyni, blízko níž stojí neméně kontroverzní válečné muzeum Júšúkan, je mnoho názorů. Od osobního přesvědčení, přes snahu o získání podpory vlivných společností typu Společnost truchlících rodin, až po rozhodnutí neustoupit kritice Číny. Ta je totiž podezřívána, že „kartu minulosti" v podobě Svatyně Jasukuni používá jen jako prostředek k dosažení svých zájmů, které s upřímným pohledem na minulost nemají co dělat. Boj o ekonomickou dominanci v regionu, ozývající se snahy o revizi pacifistické Ústavy a japonská snaha o stálé křeslo v Radě bezpečnosti OSN jsou témata, která v této diskusi zaznívají.

V Japonsku samotném však otázka minulosti, přinejmenším co se týče Svatyně Jasukuni, nebyla uspokojivě vyřešena. Stále nebyl vyřešen rozpor, který toto místo představuje. Premiér, reprezentant státu, navštěvuje Svatyni, která je spjata s náboženstvím (šintó). Jak několik japonských soudů již prohlásilo, jde o porušení ústavního zakotvení oddělení státu

a náboženství. Další rovinou je pochování válečných zločinců. Nejednotný pohled některých představitelů japonského státu na výsledky Tokijského procesu to jen dotvrzuje. V poslední době se objevily diskuse o odděleném pochování válečných zločinců. Podle šintó je to však nemožné. Zvažuje se též vybudování speciálního státního památníku pro padlé ve válce. Podle mého názoru je však důležité, aby došlo k hlubší diskusi nad otázkami minulosti a vyjasněním role premiérových návštěv Svatyně Jasukuni a s tím i problém oddělení státu a náboženství.

Je evidentní, že reflexe minulosti má v případě Svatyně Jasukuni dopad na vztahy mezi Japonskem a Čínou. Za premiéra Koizumiho došlo k nejhorším vztahům od jejich normalizace v roce 1972. Ekonomické vztahy byly v tomto období nadstandardní. Přesto se vyskytly obavy, aby je právě tato kontroverze nepoškodila. Svatyně Jasukuni však zůstala problémem politickým. Čína jej používá jako nástroj ke svým cílům, ale nikdo jí to nemůže vyčítat, jelikož Japonsko si dostatečně jasně kontroverze okolo své minulosti v souvislosti s Jasukuni neujasnilo. Jak napsal Tamamoto, Jasukuni bude tak dlouho problémem v diplomatických vztazích, jak dlouho bude premiér tento problém vytvářet. Uvidíme, co přinese budoucí vývoj v čínsko-japonských vztazích a hlavně diskuse o minulosti v Japonsku.

Počet: slov: 15 536, znaků: 93 698

SUMMARY

In this thesis, I analyze Japanese reflection of the controversial history, with the focus on the Yasukuni Shrine issue, and its influence on the international relations with its rival China. Yasukuni shrine was established in 1869 to honour the memory of those who had died during the political revolutions to renew the imperial authority and order in the land, and to placate their souls. Since this date, homage is done at the shrine to all those who have, no matter how, fallen in the name of the Japanese nation, state and Emperor and, in particular, the lives (mostly soldiers) lost in WWII (approximately 2.5 million). They include war criminals (for example one of the architects of the Japanese policy of aggression, Hideki Tojo), convicted in the Tokyo Trial. The powers in Beijing have on several occasions accused the Japanese government of honouring war criminals, and of lack of critical judgement about its past, because of the visits of the Shrine by Japanese prime ministers, especially, by Junichiro Koizumi.

In my view, Japan itself has yet to clarify its relationship with the past. The Premier's frequent visits to Yasukuni, criticised by many Japanese, do nothing to bolster general confidence. Japan will need to adopt a much more robust attitude to its past, so as to avoid increasing suspicions of growing nationalism and a desire to hark back to wartime military policies. Otherwise, Japan will play right into China's hands, something that China will not hesitate to use to its greatest advantage.

How far do the problems of the past truly affect existing Sino-Japanese relations? For many years China was relegated to a weak economic position, in sharp contrast to the Japanese economic miracle and Japan's dominance in the Asian region. The opening of Chinese markets and the country's growing economic influence has given the People's Republic of China a boost in confidence. China is now claiming premier status in Asia. Its greatest rival is clearly Japan. Therefore, in my view, and also given the many controversial events in China's past (which China has barely begun to acknowledge), the past is simply one of several ways in which China is seeking to fulfil its political and economic goals – to weaken Japan's position and become the dominant force in the region.

LITERATURA

1. monografická – neperiodická:

· BIX, Herbert P. *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002. 600 s. ISBN 80-7257-712-3.

· CHANGOVÁ, Iris. *Nankingský masakr*. Praha: Ivo Železný, 1998. 197 s. ISBN 80-240-0293-0.

· CURTIS, Gerald L. *Japan´s foreign policy after the Cold War: Coping with Change*. New York: M.E. Sharpe, 1997. 382 s. ISBN 10-563242176.

· EARHART, H. Byron. *Náboženství Japonska*. Praha: Prostor, 1998. 189 s. ISBN 80-85190-80-X.

· EDGERTON, Robert B. *Válečníci vycházejícího slunce: Historie japonského válečnictví*. Praha: BB art, 2002. 334 s. ISBN 80-7257-730-1.

· FAIRBANK, John K. *Dějiny Číny*. Praha: NLN, 1998. 656 s. ISBN 80-7106-249-9.

· JASPERS, K. *Otázka viny*. Praha: Mladá fronta, 1991. 92 s. ISBN 80-204-0244-6.

· REISCHAUER, Edwin O.; CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: NLN, 2000. 441 s. ISBN 80-7106-391-6.

· SAFIER, Joshua. *Yasukuni Shrine and the Constraints on the Discourses of Nationalism in Twentieth-Century Japan*. Dissertation.com, 1997. 108 s. ISBN 0-96585-641-0.

· SKŘIVAN, Aleš. *Japonská válka 1931 – 1945*. Praha: Libri, 1997. 553 s. ISBN 80-85983-28-1.

· STURGEON, William Daniel. *Japan's Yasukuni Shrine: Place of Peace or Place of Conflict? Regional Politics of History and Memory in East Asia.* Dissertation.com, 2006. 140 s. ISBN 1581123345

1. monografická – periodická:

BREEN, John. The dead and the living in the land of peace: a sociology of the Yasukuni shrine. *Mortality*. 2004, vol. 9, is. 1, s. 76-93.

IJIRI, Hidenori. Sino-Japanese Controversy since the 1972 Diplomatic Normalization. *The China Quarterly*. 1990, no. 124, s. 639-661. Dostupné z WWW: <http://links.jstor.org/sici?sici=0305-7410%28199012%290%3A124%3C639%3ASCST1D%3E2.0.CO%3B2-1>.

NELSON, John. Social Memory as Ritual Practice: Commemorating Spirits of the Military Dead at Yasukuni Shinto Shrine. *Journal of Asian Studies*. 2003, vol. 62, no. 2, s. 43. Dostupné z WWW: <http://www.pacificrim.usfca.edu/research/yasukuni_nelson.pdf>.

POWLES, Cyril . Yasukuni Jinja Hoan: Religion and Politics in Contemporary Japan . *Pacific Affairs*. 1976, vol. 49, no. 3, s. 491-505.

ROY, Denny. Stirring Samurai, Disapproving Dragon: Japan's Growing Security Activity and Sino-Japan Relations . *Asian Affairs*. 2004, vol. 31, no. 2, s. 86-101. Dostupné z WWW: <http://www.apcss.org/Publications/Ocasional%20Papers/OPStirringSamuraiRoy.pdf>.

TAMAMOTO, Masaru. A Land Without Patriots: The Yasukuni Controversy and Japanese Nationalism . *World Policy Journal*. 2001, vol. 18, no. 3, s. 33-40.

TAMAMOTO, Masaru. How Japan Imagines China and Sees Itself. *World Policy Journal*. 2005, vol. 22, no. 4, s. 55-62.

WAKAMIYA, Yoshibumi, WATANABE, Tsuneo. Yasukuni, War Responsibility, and Japan´s Diplomacy. *Japan Echo*. 2006, vol. 33, no. 2, s. 10-15.

Články:

· AOKI, Naoko. Yasukuni issue poses headache for China, too. *The Japan Times* [online]. 2006 [cit. 5.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20060818f2.html>

· CLEMONS, Steven. Japan´s Right-Wingers Out of Control. *The Washington Note*. [online]. 2006 [cit. 10.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://wdsturgeon.googlepages.com/clemensessay>

· DOWER, John W. Japan Addresses Its War Responsibility. *The Journal of the International Institute* [online]. 1995 [cit. 9.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://www.umich.edu/~iinet/journal/vol3no1/jpnwar.html>

· EDITORIAL. A view toward enshrinement. *The Japan Times* [online]. 2007 [cit. 4.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/ed20070410a1.html>

· JOHNSTON, Eric. Japan's veterans bemoan lack of U.S.-style respect. *The Japan Times* [online]. 2005 [cit. 28.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20050809f1.html>

· KOTLER, Mindy. Sharing American Values With Japan. *Asia Policy Point*. [online]. 2006 [cit. 10.5.2007].
Dostupné z WWW: <http://wdsturgeon.googlepages.com/kotleressay>

· WAKAMIYA, Yoshibumi. 'The Law of next year' in Japanese politics. *Japan Focus*.

[online]. 2005 [cit. 1.5.2007].

Dostupné z WWW: <http://data2.data3m3.com/products/details/1648>

· WISNIEWSKI, Mark. War and memory. *Kansai Time Out* [online]. 2004 [cit. 25.1.2007]. Dostupné z WWW: <http://www.japanfile.com/culture_and_society/social_issues/War_and_Memory.shtml>

· WU, Dan. Japanese PM Visits Shrine of War Criminals. *China News Digest* [online]. 1996 [cit. 30.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://www.cnd.org/CND-EP/CND-EP.96/CND-EP.96-07-30.html>

· YOSHIDA, Reiji. Koizumi's shrine trips baffle officials, aides. *The Japan Times* [online]. 2005 [cit. 4.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://search.japantimes.co.jp/member/member.html?nn20050528f1.htm>

· Anger at Japan PM's shrine visit. *BBC News* [online]. 2003 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/2655977.stm>

· China calls off Japanese visit. *BBC News* [online]. 2005 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4352130.stm>

· China protests at Japanese shrine visit. *BBC News* [online]. 2002 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/1946389.stm>

· Hirohito quit Yasukuni Shrine visits over concerns about war criminals. *International Herald Tribune* [online]. 2007 [cit. 30.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://www.iht.com/articles/2007/04/26/news/japan.php>

· Japan plays down China snub. *BBC News* [online]. 2002 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/1947779.stm>

· Japan PM visits Yasukuni shrine. *BBC News* [online]. 2005 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4348280.stm>

· Japan PM's shrine visit illegal. *BBC News* [online]. 2004 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3606407.stm>

· Japan war shrine visit sparks row. *BBC News* [online]. 2004 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3360591.stm>

· Japonský premiér kritizuje demonstrace v Číně. *BBC Czech* [online]. 2005 [cit. 10.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/04/050411_china_japan_1444.shtml>

· Koichi Kato, victim of arson, warns of 'dangerous' nationalism. *FindArticles.com* [online]. 2006 [cit. 10.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://findarticles.com/p/articles/mi_m0WDQ/is_2006_August_21/ai_n16678047>

· Koizumi makes 'pledge for peace'. *CNN.com* [online]. 2001 [cit. 30.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/asiapcf/east/08/13/koizumi.visit/index.html>

· Koizumi shrine visit stokes anger. *BBC News* [online]. 2006 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4789905.stm>

· Koizumi warned over war shrine. *BBC News* [online]. 2004 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4031567.stm>

· Press outrage at Koizumi shrine trip. *BBC News* [online]. 2005 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4352776.stm>

· Shinto priest behind Yasukuni shrine uproar dies. *Taipei Times* [online]. 2005 [cit. 28.4.2007]. Dostupné z WWW: <http://www.taipeitimes.com/News/world/archives/2005/07/13/2003263339>

· Shrine visit strains China ties. *BBC News* [online]. 2003 [cit. 3.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3153665.stm>

· Supporters of Koizumi's Yasukuni visits outnumber opponents: poll. *FindArticles.com* [online]. 2005 [cit. 4.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://findarticles.com/p/articles/mi_m0XPQ/is_2005_Oct_24/ai_n15738245>

· V Číně se šíří protijaponské demonstrace. *BBC Czech* [online]. 2005 [cit. 10.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/04/050411_china_japan_0600.shtml>

· War-bereaved families ask Koizumi to consider Asia in shrine visits. *FindArticles.com*. [online]. 2005 [cit. 2.5.2007]. Dostupné z WWW: <http://findarticles.com/p/articles/mi_m0XPQ/is_2005_June_13/ai_n13831428>

Další prameny:

· *Archiv článků China News Digest o nankingském masakru* Dostupné z WWW: <http://archives.cnd.org/njmassacre/nj.html#CRIMES>, 1.4.2007.

· *Conclusion of the "Sino-Soviet Treaty of Friendship, Alliance and Mutual Assistance"* Dostupné z WWW: <http://www.chinaembassy-canada.org/eng/ziliao/3602/3604/t18011.htm>, 3.4.2007.

· *Country studies: Relations with China* Dostupné z WWW: <http://www.country-studies.com/japan/relations-with-china.html>, 3.4.2007.

· *Japonská ústava* Dostupné z WWW: <http://www.sangiin.go.jp/eng/law/index.htm>, 1.4.2007.

· *National Diet Library - Portraits of Modern Japanese Historical Figures* Dostupné z WWW: <http://www.ndl.go.jp/portrait/e/>, 19.4.2007.

· *National Diet Library - Portraits of Modern Japanese Historical Figures: Masujiro Omura*
Dostupné z WWW: <http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/38.html?c=3>, 20.4.2007.

· *Oficiální stránky Asociace šintoistických svatyň*
Dostupné z WWW: <http://www.jinjahoncho.or.jp/en/about/>, 28.4.2007.

· *Oficiální stránky Asociace válečných hrdinů*
Dostupné z WWW: <http://www.eireinikotaerukai.net/E01Ayumi/E0102_e.html>, 27.4.2007.

· *Oficiální stránky Společnosti truchlících rodin*
Dostupné z WWW: <http://www.nippon-izokukai.jp/index2.html>, 27.4.2007.

· *Oficiální stránky Svatyně Jasukuni*
Dostupné z WWW: <http://www.yasukuni.or.jp/english/>, 28.4.2007.

· *Projev premiéra Koizumiho „Observation by Prime Minister Junichiro Koizumi on the Visit to Yasukuni Shrine"*. Tokio, 21.dubna 2002
Dostupné z WWW: <http://www.mofa.go.jp/announce/pm/koizumi/observe0204.html>, 2.4.2007.

· *Rezoluce k obnovení úsilí o mír na základě historické lekce*
Dostupné z WWW:
<http://www.mofa.go.jp/announce/press/pm/murayama/address9506.html>, 9.5.2007.

· *Společné komuniké vlád Japonska a Číny z roku 1972*
Dostupné z WWW: <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china/joint72.html>, 28.4.2007.

· *The Letter to My Beloved Child: Lieutenant Sanehisa Uemura*
Dostupné z WWW:
<http://www.geocities.jp/kamikazes_site_e/isyo/isyobun/uemurataii.html>, 11.4.2007.

· *Twentieth Century Atlas – Death Tolls*

Dostupné z WWW: <http://users.erols.com/mwhite28/warstat1.htm>, 15.5.2007.